

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

Г. О. Осиченко

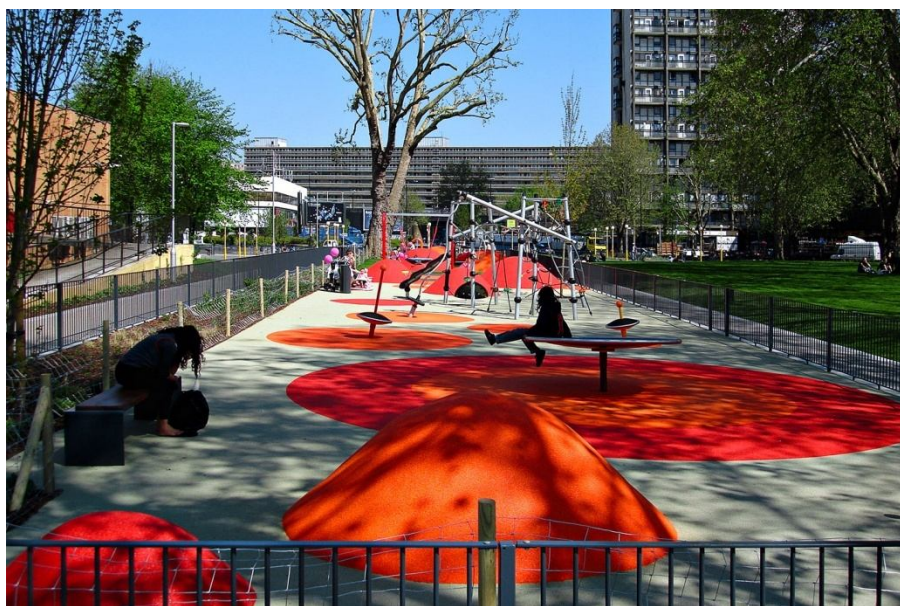
ДИЗАЙН МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

(для студентів 1 курсу спеціальності

191 – Архітектура та містобудування

*освітня програма підготовки магістрів «Дизайн архітектурного
середовища»)*

Дитячий ігровий майданчик. Лондон. Дизайнер М. Шварц

Харків

ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

2021

УДК 72.012

Осиченко Г. О. Дизайн міських просторів : конспект лекцій для студентів 1 курсу спеціальності 191 – Архітектура та містобудування освітня програма підготовки магістрів «Дизайн архітектурного середовища» / Г. О. Осиченко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 85 с.

Автор

д-р арх., проф. Г. О. Осиченко

Рецензенти:

І. В. Древаль, доктор архітектури, завідувач кафедри містобудування (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова);

О. Л. Михайлишин, професор, доктор архітектури, завідувач кафедри архітектури та середовищного дизайну (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

Рекомендовано кафедрою архітектури будівель і споруд та дизайну архітектурного середовища, протокол №3 від 23.10.2020.

© Г. О. Осиченко, 2021

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021

Зміст

ВСТУП.....	4
Програма навчальної дисципліни.....	7
Змістовий модуль 1.1 Ретроспективний аналіз та особливості дизайну міських просторів.....	9
Лекція 1 Фактори та теоретичні передумови становлення урбодизайну.....	9
Лекція 2 Міський простір як об’єкт урбодизайну. Типологія об’єктів урбодизайну та типологія суб’єктів-споживачів міського простору.....	13
Змістовий модуль 1.2 Реновація й гуманізація громадських просторів в міському середовищі.....	22
Лекція 3–4 Принципи та засоби урбодизайну.....	22
Лекція 5 Методичні основи проектування міських просторів та організація проектної діяльності.....	38
Змістовий модуль 1.3 Особливості та сучасні тенденції проектування середовищ цих об’єктів і систем.....	49
Лекція 6 Особливості проектування лінійних просторів.....	49
Лекція 7 Система пішохідно-прогулянкових просторів міст.....	64
Лекція 8 Дизайн ігрових міських просторів для дітей.....	71
Список рекомендованих джерел для освоєння лекційного курсу.....	79
Посилання на джерело світлин в ілюстраціях	84

ВСТУП

На початку ХХІ століття дизайн перетворився в значуще явище постіндустріального суспільства, що проникає в усі області людського існування. Почавши свій шлях як засіб естетизації промислових виробів, дизайн в процесі свого розвитку освоює нові сфери застосування, в тому числі міське середовище. З середини ХХ ст. за кордоном зародився та розвивається такий вид діяльності як дизайн міського середовища або урбодизайн, який ще не отримав теоретичного осмислення у вітчизняній теорії як цілісне системне явище. Організація гуманного міського простору, що відповідає особливостям і потребам людини, – це найважливіше завдання урбодизайну.

Актуальність розвитку дизайну міського середовища в Україні визначається декількома факторами. Перший з них пов'язаний з загостренням проблем постіндустріальної урбанізації: технічними, соціальними та екологічними проблемами міст. Крім вирішення екологічних і технічних проблем, урбодизайн зосереджений на вирішенні соціальних проблем, які включають питання соціальної і матеріальної нерівності, особистої і громадської безпеки, питання організації соціокультурного простору міст в прийнятній для територіальної спільноти людей цілісності.

По-друге, стрімке зростання міського населення у світі на перший план професійної діяльності архітектора виводить необхідність створення естетичного виразного і комфортного міського середовища. На жаль сьогодні забудова міст частіше вимірюється технічними можливостями, сучасними будівельними технологіями, прибутками від інвестицій, економією земельних ресурсів та економікою будівництва. За цими вимірами втрачається Людина. Міське середовище стає ворожим їй, як колись природне середовище, в протистоянні з яким міста і виникли для забезпечення життя людини і життєдіяльності соціуму. У 70-ті – 80-ті роки ХХ століття у вітчизняній практиці виник новий гуманістичний напрям проектування, що оформився у подальшому в «середовищний підхід», який передбачав «олюднення» (гуманізацію) всіх матеріально-технічних і організаційно-діяльнісних систем

життєзабезпечення і став реакцією на необхідність подолання відчуження людини в місті. Середовищний підхід розглядав предметно-просторове середовище міст як результат освоєння людиною його життєвого оточення. Діяльність і поведінка людини приймаються в якості центру і визначального фактору, що зв'язує окремі елементи середовища у цілісність. Проектування в цьому випадку орієнтовано на створення цілісного образу і функціональну організацію середовища. Слід зазначити, що до теперішнього часу середовищний підхід зазнав значних змін в порівнянні зі своїми початковими інтерпретаціями, проте формування теорії середовищного проектування в Україні на відміну від закордонного досвіду обмежено відсутністю глибокого культурологічного осмислення сутності, структури, форм і можливостей, впливу дизайну на соціокультурну дійсність, особливо в умовах міста. Назріла необхідність розвитку в проектуванні культурологічного підходу, який передбачає, що сенс особистісних цінностей і потреб може бути зрозумілим і виявляється тільки всередині широкого соціо-культурного контексту з його ідеалами, зразками і значеннями.

По-третє, особливий інтерес представляє дизайн міського середовища як інструмент збереження і розвитку культури через збереження архітектурної спадщини міст та розвиток нового будівництва. Через архітектурну спадщину міст транслюється місцева, регіональна, національна культура і історія. На жаль, історія України склалася таким чином, що у ХХ столітті історична забудова українських поселень і міст нищилася суто з ідеологічних та політичних міркувань, становлячи частину політики геноциду проти українського народу. Зараз історична спадщина у більшості міст перебуває в незадовільному стану, економічна криза визначає поступові її втрати внаслідок саморуйнування. На сьогодні збереження архітектурної спадщини міст – це питання збереження національної культури та ідентичності нації.

По-четверте, можна відзначити, що архітектура в даний час не бере на себе повною мірою відповідальність за організацію цілісного середовища існування сучасної людини, обмежуючи коло своїх інтересів специфічними

професійними завданнями - проектуванням і спорудженням будівель та їх комплексів. Містобудування зосереджено на вирішенні технічних та земельних питань, а міський простір залишається поза увагою вітчизняних архітекторів. Зосередженість урбодизайну на гуманізації міських просторів, організації публічних міських просторів становить його одним з потужніших напрямів сучасного дизайну.

У проектній культурі Європи, США та інших розвинених країн світу простежується чітка тенденція переадресування вирішення зазначених проблем урбодизайну з його сучасним розумінням завдань соціокультурного проектування. Урбодизайн відображає процес інтеграції сучасної культури, науки та техніки.

Урбодизайн є специфічним продуктом західних теорій і практик проектування. Філософським підґрунтям його є філософія постмодернізму, з якою він зароджувався та в процесі розвитку став фактично культуроутворюючим фактором сучасного постмодерністського етапу, а середовищний дизайнер з його перетворювальної діяльністю – медіатором сучасної культури. Але у вітчизняній теорії архітектури і досі панує негативна оцінка постмодернізму як кризової культури і мистецтва зокрема. Внаслідок чого за межами практики і теорії архітектури залишаються позитивні світоглядні положення, цінності та проектні установки постмодернізму, а практика вітчизняного благоустрою міст в основному зводиться до запозичення формальних ознак стилів, використанню окремих проектних прийомів та еkleктизму.

Це визначає необхідність вивчення основних положень урбодизайну студентами архітектурних спеціальностей та дозволяє нам сподіватися на подолання вузькопрофесійного трактування дизайну у вітчизняній архітектурній теорії як засобу проектування предметно-просторового середовища.

Метою викладання навчальної дисципліни «Дизайн міських просторів» є вивчення теоретичних основ урбодизайну та методики проектування міських просторів. Основними завданнями вивчення дисципліни «Дизайн міських просторів» є:

- познайомити студента із історичним і сучасним розумінням урбодизайну;
- розглянути загальні положення дизайну як суспільного явища, місце та роль урбодизайну як самостійної галузі архітектурно-дизайнерського проектування;
- ознайомити студента із типологією об'єктів урбодизайну, засобами та принципами урбодизайну;
- надати знання з алгоритму проектного процесу формування міських громадських просторів;
- навчити студента бачити проблемну ситуацію в міському середовищі та знаходити шляхи вирішення проблеми через звернення до світового досвіду дизайну і через пошук індивідуальних підходів, методів та засобів.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.1 Ретроспективний аналіз та особливості дизайну міських просторів

Розглядаються фактори та теоретичні передумови становлення урбодизайну. Визначено особливості урбодизайну та головний об'єкт дисципліни - міський простір. Надається визначення міського громадського простору відповідно до Хартії публічних просторів, розкриваються особливості публічних просторів міста, типологія громадських просторів. Визначена залежність класифікації просторів в залежності від типології суб'єктів – споживачів міського простору. Надається розуміння багато структурності міських просторів та їх основних характеристик.

Змістовий модуль 1.2 Реновація й гуманізація громадських просторів в міському середовищі

Розглядаються методичні основи проектування міських просторів та організація проектної діяльності при формуванні нових просторів, освоєнні,

реновації і реконструкції існуючих міських просторів. Висвітлено основні засоби дизайну міських просторів: будівлі, ландшафті природні компоненти, світло-кольоровий дизайн, візуальні комунікації, малі архітектурні форми та міські меблі, медіафасади, монументально-декоративне мистецтво, суперграфічні композиції, street art, інсталяції, геопластика, покриття поверхні землі (мощення) тощо. Визначено принципи формування міських просторів та їх якості, котрі забезпечують їх активне використання споживачами.

Змістовий модуль 1.3 Особливості та сучасні тенденції проектування середовищних об'єктів і систем

Висвітлюються сучасні тенденції проектування громадських міських просторів та основні напрями їх гуманізації. Розглянуто особливості проектування найбільш актуальних міських просторів у даний час: набережних, систем пішохідних просторів міст та ігрових просторів для дітей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.1

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ

МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

Лекція 1 Фактори та теоретичні передумови становлення урбодизайну

1. Загальні чинники та фактори виникнення урбодизайну

2. Теоретичні основи урбодизайну

3. Визначення та особливості урбодизайну в структурі архітектурної теорії і практики

Загальні чинники та фактори виникнення дизайну міських просторів (урбодизайну):

- криза міст модернізму: безликість та стерильність міського середовища, втрати історико-культурної спадщини, засилля автотранспорту у містах, погіршення екологічного стану, соціальне відчуження мешканців;

- зміна ринкової економічної моделі: фордистська модель масового виробництва для масового суспільства змінюється на гнучке виробництво для фрагментарного суспільства;

- підготовлена теоретична база для розвитку урбодизайну: критика теорій модернізму, виникнення нових уявлень та теоретичних моделей міста, розвиток теорій з охорони історико-культурної спадщини; розвиток автоматичних систем проектування; зміна уявлень про архітектурний простір;

- розвиток філософії постмодернізму;

- підготовленість споживача до зміни естетичних норм и перехід до естетики постмодернізму;

- розвиток процесів глобалізації, що призвів до зростання конкуренції між містами в боротьбі за міжнародні інвестиції.

Сучасна практика урбодизайну почалася в 1960-х роках як реакція на невдачу модернізму створити сприятливе середовище проживання у містах. Архітектори нового покоління протиставили модерністам нову ідеологію, яка захищає історичні будівлі та історичне середовище. Перетворивши вулицю

основним елементом відкритого простору в містах, вони почали враховувати історичний контекст при новому будівництві та зберігати змішане використання кварталів на противагу модерністській доктрині функціональної диференціації міських просторів.

У 1956 році архітектор **Хосе Луїс Серт**, декан Гарвардської вищої школи дизайну (з 1953 по 1969), скликав міжнародну конференцію у Вищій школі дизайну Гарвардського університету з метою розвитку нової дисципліни, яку він назвав **урбодизайном**. Термін «урбодизайн» вперше прозвучав на цій конференції. У конференції взяли участь значна кількість учасників, що розмірковували про майбутнє міст. Серед них були Джейн Джейкобс, Едмунд Бекон, Льюїс Мамфорд, кілька лідерів з команди 10, видатні ландшафтні архітектори, такі як Хідео Сасакі і Гарретт Екбо, мери міст та архітектори-новатори. На початку конференції була визначена амбітна мета нової дисципліни: «знайти загальну основу для спільної роботи архітекторів, ландшафтних архітекторів та планувальників міст. Урбодизайн ширше, ніж масштаби цих трьох професій». Таким чином, міський дизайн розумівся як нова широкомасштабна та міждисциплінарна проектна дисципліна.

Теоретичні основи урбодизайну. За кордоном одним з перших творів у галузі міського дизайну вважають працю «Планування міста за творчими принципами» Камілло Зітте (1889 р.), у вітчизняному перекладі книга мала назву «Художні принципи проектування міст». К. Зітте як прихильник форм середньовіччя та ренесансу пропонував для гуманізації сучасного індустріального міста повернутися до методів та принципів побудови середньовічного міста. Його акцент на естетичній якості міських громадських просторів надав поштовх розвитку теоріям урбодизайну. У середині ХХ століття праці Джейн Джейкобс, Кевіна Лінча, Гордона Каллена, Крістофера Олександра були теоретичною базою міського дизайну. Згодом помітними роботами в сфері урбодизайна стали: «Архітектура міста» Альдо Россі (1966); «Уроки Лас - Вегаса» Роберта Вентурі (1972); «Collage City» Колін Роу (1978);

«Наступна американська столиця» Пітера Калторп (1993); «Соціальна логіка простору» Білла Хіллера і Жюльєна Хенсона (1984).

1961 року Кевін Лінч опублікував роботу «Образ міста», в якій вперше використав когнітивні карти у розумінні людиною міст, що звільнило архітектуру від попереднього уявлення про двовимірність генеральних планів міст. Теорія образу міста К. Лінча призвела до еволюції поняття «чіткість» міського середовища. Це поняття було засновано автором на п'яти основних елементах візуального сприйняття міста людиною - шляхи, райони, межі, вузли, орієнтири. В його новаторській книзі Г. Каллена «The Concise Townscape» (1961) зорове сприйняття визначається в якості нового засобу міського планування, а відправною точкою для міського дизайну стає індивідуальний досвід взаємодії людини і оточуючого середовища. Тему міського пейзажу Каллен розвиває через поняття: «місце», «серійне бачення міського пейзажу», «безпосередність» і «зіставлення», два останні з яких розглядаються Калленом як дизайнерські засоби формування пейзажу, що змушують спостерігача активно емоційно взаємодіяти з середовищем. Крістіан Норберг-Шульц – найвідоміший інтерпретатор римської концепції «духа місця» (GeniusLoci). Збудувавши на основі філософії Е. Гуссерля і римської концепції свою власну архітектурну феноменологію, доводив взаємну обумовленість будівлі місцем, а місця будівлею, заклавши основи контекстуалізму сучасної архітектури. Альдо Россі через поняття «історизм», «колективна пам'ять», «колажна метафора» пояснив, яким чином здійснити поєднання нових і старих форм в одному і тому ж міському просторі. Пітер Калторп розробив маніфест для сталого міського розвитку через житлове середовище середньої щільності, керівництво для будівництва нових поселень в своїй концепції Транзитно-орієнтованого розвитку (TOD). Білл Хіллер і Жюльєн Хансон представили теорію Space Syntax, щоб показати, як моделі руху в містах сприятимуть життєздатності міст, антисоціальній поведінці і економічному успіху.

Серед дослідників пострадянського простору слід відмітити праці В. Шимко в галузі теорії дизайну архітектурного середовища, роботи А. Єфімова та М. Щепеткова в галузі світлокольорового дизайну.

Визначення та особливості урбодизайну. Британський союз архітекторів вважає, що урбодизайн є невід'ємною частиною процесу міського і регіонального планування (1970). Його зміст включає соціальні, економічні, демографічні, екологічні, естетичні, фізичні, просторові і символічні цінності міських просторів. Естетика і краса – це перший і головний аспект урбодизайну, зрозумілий для архітекторів, влади і городян, як втім і інженерні чинники (транспорт, інженерія), недоліки і проблеми яких відразу відображаються на загальному функціонуванні міста. Р. Маршал пропонує визначення міського дизайну в книзі «Дивовижність міського дизайну»: «Міський дизайн можна розглядати як мистецтво або технічну практику, пов'язану з фізичної організацією будівель і просторів для суспільної мети». 1980 р. Пітгас виділив 7 особливостей урбодизайну: 1) авторська природа; 2) відносність дизайн продукції; 3) невизначені часові рамки; 4) інша точка входу, ніж у архітектури; 5) урбодизайн займається простором між будівлями; 6) працює з тривимірним простором, а не двомірним як в містобудуванні; 7) займається переважно публічними заходами і міськими просторами.

Основні положення, що визначають особливості урбодизайну за критеріями Інституту містобудування (Лондон), можна об'єднати в шести ознаках його ідеології проектування:

- збереження історико-культурної спадщини міст;
- перевага пішохідних просторів та розвиток пішохідних міст;
- віталійність (життєздатність) і різноманітність функціонального використання територій;
- створення культурного середовища зі збереженням регіональних і місцевих особливостей;
- екологічний контекст проектування міських просторів;
- архітектурні цінності та естетика просторів.

Лекція 2 Міський простір як об'єкт урбодизайну.

Типологія об'єктів урбодизайну та типологія суб'єктів-споживачів міського простору

1. Визначення міських громадських просторів
2. Поняття публічного простору
3. Функції публічних просторів
4. Типологія міських просторів та типологія суб'єктів споживачів міського простору
5. Структура міського простору

Визначення міських громадських просторів. Основу громадських просторів становить весь простір міста (рис. 1).

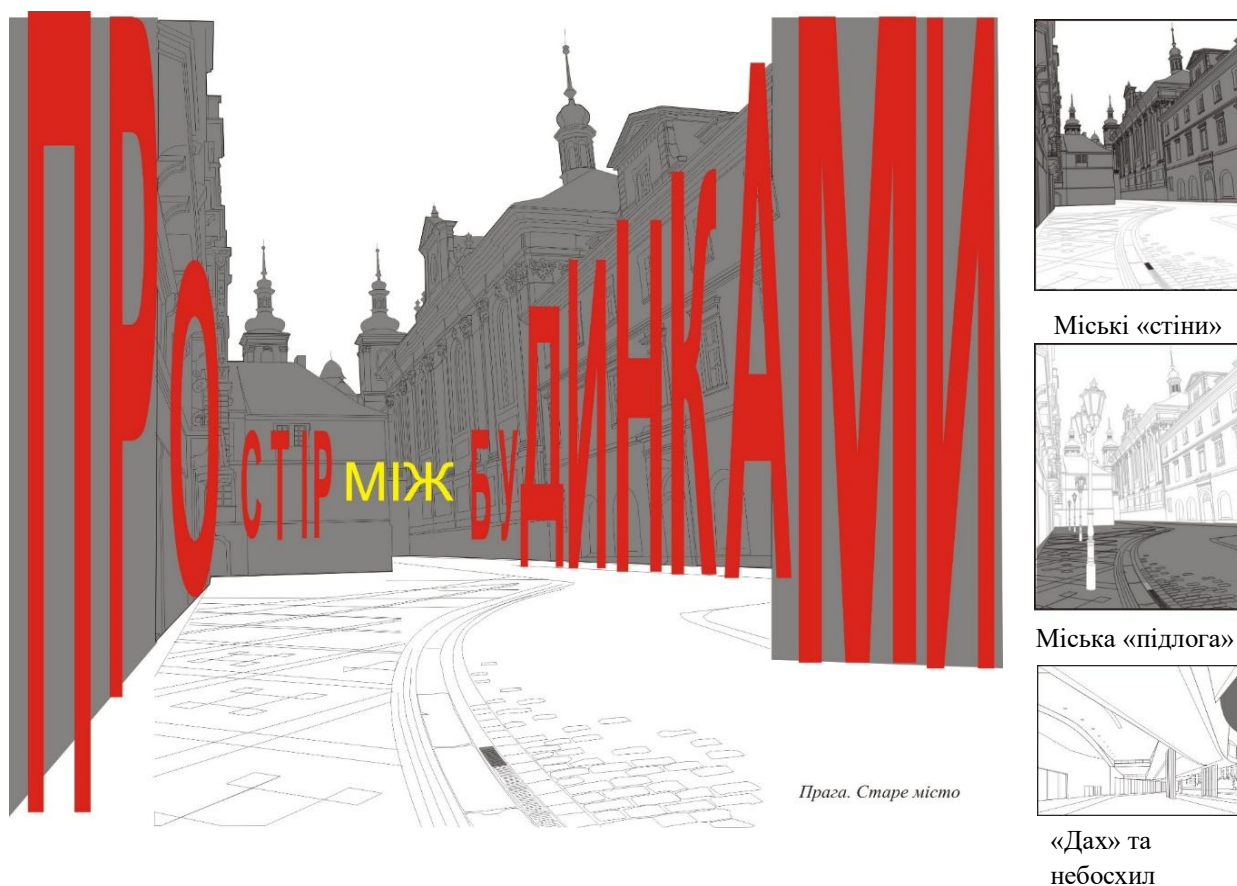

Рисунок 1 – Міський простір – об'єкт досліджень і проєктування урбодизайну

Міські громадські простори визначаються в «Хартії публічних просторів» (2015) як всі простори, що знаходяться в державній, комунальній власності або

в громадському користуванні, які доступні і приносять користь і задоволення всім безкоштовно. Кожний громадський простір має свої власні просторові, історичні, екологічні, соціальні та економічні особливості.

Громадські простори в хартії різняться на: а) простори, які мають виключно або переважно функціональний характер; б) простори, які передбачають або заохочують індивідуальне використання; в) простори, які за допомогою поєднання функцій грають роль соціального відтворення і накопичення культурних, ідеологічних цінностей (отримали назву – «публічні простори»).

Громадські простори: є фізичними зв'язками і підтримують рух і розміщення людей і транспортних засобів, від яких життєздатність міста залежить; забезпечують територією ринок і доступну комерційну діяльність в постійних приміщеннях, громадських місцях, а також інші послуги (колективні і приватні, громадські та приватні), в яких соціально-економічний вимір міста завжди виражений; пропонують для всіх цінні можливості для відпочинку, фізичних вправ і регенерації (парки, сади, громадські спортивні споруди); сприяють утворенню та збереженню культурі (наприклад, музеї, громадські бібліотеки); є місцями індивідуальної та колективної пам'яті, де ідентичність людей відбивається і знаходить підтримку, зростаючи в усвідомлення того, що вони є спільнотою; заохочують дружні стосунки, зустрічі і свободу вираження; є невід'ємною і значною частиною міської архітектури і міського ландшафту, відіграють визначальну роль в образі і іміджі міста.

Поняття публічного простору. Публічний простір – різновид громадського простору, міська територія, на якій відбувається формування і відтворення спільноти городян. Ідеальна модель публічного простору включає три аспекти суспільного життя: соціальний, культурний і політичний (рис. 2). Канадська дослідниця Маргарет Кон визначає публічний простір як кластерний концепт, який складається з трьох компонентів: власності, доступності та інтерсуб'єктивності. Тоді всі міські простори можна «розташовувати» на довгій прямій, на початку якої класичний форум (гарантований законами відкритий

для всіх простір для необмеженої комунікації і реалізації громадянських прав), а на іншому боці – закриті для сторонніх приватне помешкання, а між ними розташовуються безліч проміжних міських просторів різного ступеня публічності.

Рисунок 2 – Модель публічного простору

Функції міських відкритих просторів: екологічні та середовищні функції; соціальні та комунікативні функції; структурні і символічні функції (рис.3).

Типологія громадських просторів. На даний час існують велика кількість класифікацій міських просторів. Традиційно було прийнятий поділ просторового середовища міста на три основних елементи: двір - вулиця - площа. Основними ознаками класифікації міських відкритих просторів на даний час виступають: функція, переважання природного або урбанізованого ландшафту, розміри території, масштабний рівень, орієнтація на одного споживача або універсальність, морфологія просторів, місце розташування,

ФУНКЦІ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ

ЕКОЛОГІЧНІ ТА СЕРЕДОВИЩНІ ФУНКЦІЇ

- Поліпшення мікроклімату
- шумоізоляція
- вплив на гідрологічний цикл - управління зливовими водами
- забезпечення місць проживання для диких рослин і тварин

СОЦІАЛЬНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ФУНКЦІЇ

- надання простору і можливостей для відпочинку і дозвілля
- сприяння соціальному контакту і комунікації
- сприяння культурній і комерційній діяльності
- надання доступу до природи і забезпечення досвіду контакту з нею
- поліпшення фізичного і психологічного здоров'я і благополуччя людей

СТРУКТУРНІ ТА СИМВОЛІЧНІ ФУНКЦІЇ

- організація, поділ і ув'язка різних частин міської тканини
- покращення орієнтації у місті або районі
- встановлення почуття «місця»
- простори діють як носії ідентичності, значень і цінностей суспільства

Рисунок 3 – Функції громадських просторів

поліфункціональні і спеціалізовані, спрямовані на одного споживача (ігрові дитячі, для підлітків і т.д.) або універсальні. Типологія просторів постійно змінюється під впливом соціально-економічних та історико-культурних факторів.

А. В. Крашенініков відповідно до трьох рівнів соціальної взаємодії (персональне спілкування, соціальний контроль, пішохідна зв'язаність) в міському середовищі виділяє три типи просторів:

- мікропростори - місце знаходження людини або групи людей. Мікропростори обмежені умовами персонального спілкування: формується навколо лави в парку, зупинки автобуса, входу в житловий будинок. Розміри простору коливаються від 1-10 м;

- мезопростори - ділянка території, що поєднує кілька мікропросторів та відповідає умовам соціального контролю. Можуть бути представлені у вигляді галявини в парку, пішохідної площі, житлового двору. Дистанція соціального контролю 10-100 м;

- макропростори - ділянка території, що включає кілька мезопросторів, об'єднаних пішохідним зв'язком. Прикладами макропросторів є міський парк, пішохідна зона громадського центру, міжмагістральна територія в сучасній житловій забудові або квартал в історичному центрі міста.

В основу класифікації просторів індійського архітектора **Ч. Корреа** покладено ієрархію основних потреби людини, тому він виділяє: простір, необхідний сім'ї для особистих цілей (приготування їжі, сон і т.д.); простір для контактів зі знайомими (при вході в будинок); простір зустрічі сусідів (двір); громадські простори (використовуються населенням всього міста).

Типологія споживачів міських відкритих просторів. Більшість дослідників визначає залежність типів просторів від типології споживачів. В урбодизайні розрізняють і задовольняють потреби наступних груп користувачів, кожен з яких має свої власні вимоги до відкритого міського простору:

- діти дошкільного віку,
- школярі,
- підлітки і молоді люди,
- працюючі люди,
- чоловіки та жінки,
- сім'ї, батьки або діти, які доглядають за дітьми,
- безробітні,
- місцеві жителі,

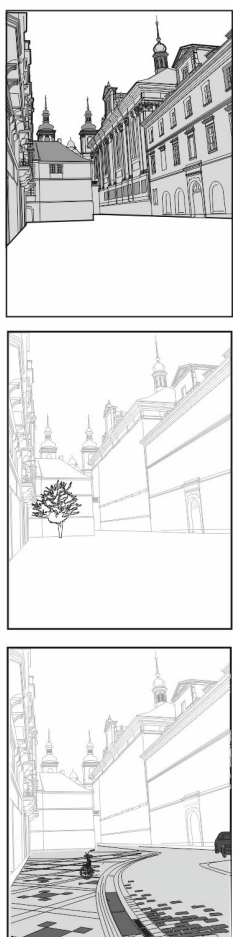
- приміські та робочі, що приїжджають (трудові мігранти),
- співробітники компанії і фірми,
- пенсіонери і «літні люди»,
- люди з обмеженими фізичними можливостями та їх опікуни,
- мігранти та етнічні меншини,
- туристи і відвідувачі.

При проектуванні міських відкритих просторів існують три фактори, які дуже важливі для визначення того, як кожен із споживачів використовує відкритий простір: *мобільність, фізична активність та бюджет вільного часу кожного з видів споживачів*. Діти дошкільного віку, наприклад, не дуже мобільні, вони також менш фізично активні, ніж діти старшого віку і підлітки, але кількість часу, який вони мають для відвідування відкритих просторів, більше в порівнянні зі школярами. Об'єднавши ці фактори для різних груп, можна розробити ієрархічну модель міських громадських просторів. Це єдина міська система просторів, що вимагає великої кількості невеликих відкритих просторів з обмеженим обладнанням недалеко від будинку; меншої кількості великих за площею просторів, розташованих на районному рівні, де є більш широкий спектр об'єктів, функцій для широкої публіки; невелика кількість великих міських просторів загальноміського призначення, які можуть обслуговувати широке коло людей і забезпечувати різні види рекреаційної

Структура і характеристики міського простору. Міський простір формується матеріальними елементами: будівлями і спорудами, планувальною структурою, природними компонентами і ландшафтом, як природною підосною міського ландшафту (рис. 4). Наповнення міського простору складає предметне-просторове середовище, яке включає рухомі та статичні елементи (рис. 5).

Міський простір відрізняється багатоструктурністю. Окрім матеріальної структури простору розрізняють функціональну, архетипічну, візуальну, композиційну та інші структури простору. Архетипічна структура простору

КАРКАС та МІСЬКА ТКАНИНА

БУДІВЛІ І СПОРУДИ

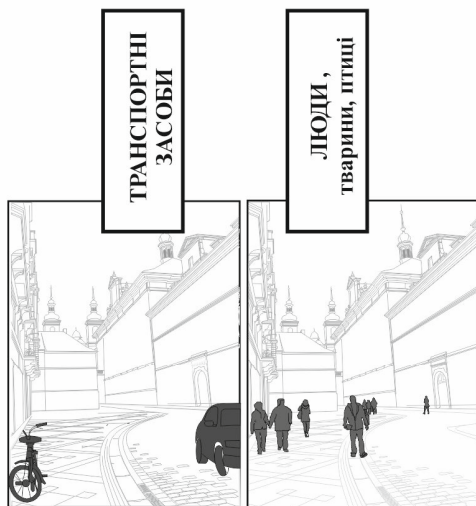
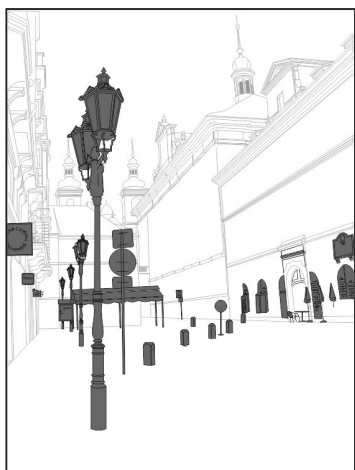
ЛАНДШАФТ І ПРИРОДНІ КОМПОНЕНТИ

ПЛАНУВАЛЬНА СТРУКТУРА

МІСЬКИЙ ПРОСТІР

ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВЕ НАПОВНЕННЯ ПРОСТОРУ

РУХОМІ ЕЛЕМЕНТИ

ТРАНСПОРТНІ ЗАСОБИ

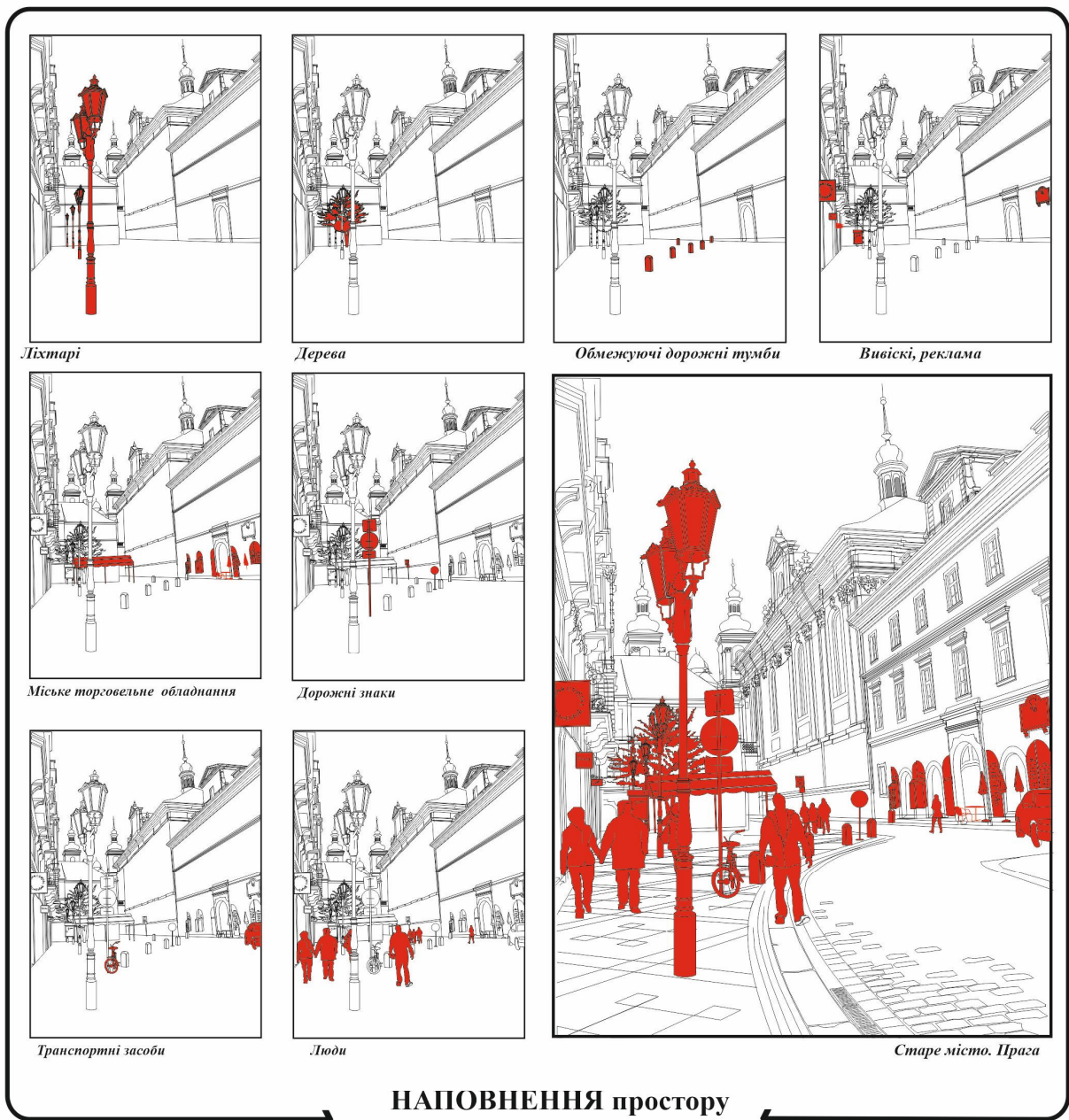
ЛЮДИ, тварини, птахи

Архітектурно-дизайнерські складові

Позаархітектурні складові

МІСЬКА ПЛАЗМА

Рисунок 4 – Матеріальна структура міського простору

- люди;
- транспортні засоби;
- птаці, тварини

- твори монументально - декоративного мистецтва (пам'ятники, скульптури, декоративна кераміка);
- засоби візуальної комунікації;

- озеленення об'ємно-просторове (дерева, чагарники та ін.);
- малі архітектурні форми (лави, ліхтарі, альтанки та ін.);
- дорожні обмежувачі і знаки

- реклама;
- міське обладнання (міські меблі, торговельне обладнання та ін.)

Рисунок 5 – Предметне наповнення міського простору

включає: огорожі або межі простору – міські стіни (фасадні площини будинків, що обмежують простір), міську підлогу (поверхню землі), дах-небо (див. рис 1).

На локальному рівні візуальна структура простору включає різновиди зорових видів і картин простору: зорові картини, вісти, діорами та панорами (в залежності від куту сприйняття зовнішньої картини в плані). В свою чергу структура зорового кадру складається з близького, середнього і дальнього планів та вертикальних ярусів. Композиційна структура простору встановлює емоційно-естетичні взаємовідносини між всіма елементами простору. Вона виражається у кількості, типах елементів простору та зв'язків між ними. Серед зв'язків важливими є домінантно-акцентні взаємозв'язки між елементами (підпорядкованість та ієрархія елементів). Функціональна структура простору визначається процесами, поведінкою і діяльністю людей у просторі, представлення її у просторі більш складне ніж поділ на функціональні зони. У сучасному громадському просторі здійснюється, як правило, кілька процесів. Серед них виділяється головний, визначальний призначення даного локального простору, і другорядні процеси, що мають допоміжне призначення або додаткове. З цієї точки зору функціональна структура міських просторів аналогічна функціональній типології та структурі громадських будівель.

Виділяють наступні **загальні характеристики просторів**: *розмірність (фізичні розміри), конфігурація, щільність та інтенсивність використання території та характер взаємодії із оточуючим середовищем*. По аналогії з громадською будівлею слід також говорити про ємність простору (або пропускну здатність). Діапазон пропускну здатності простору досить широкий та постійно змінюється в залежності від процесів і сценаріїв, що відбуваються у просторі, та часу впродовж якого, процеси відбуваються. Разові події і сценарії, які відбуваються протягом незначного періоду часу (міські свята, фестивалі, концерти, ярмарки, покази мод і т.д.) збирають велику кількість людей, оживляють і роблять міський простір привабливим для всіх городян. Однак постійна наповненість простору великою кількістю людей, особливо з порушенням проксемічних дистанцій, викликає негативну оцінку людей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.2

РЕНОВАЦІЯ Й ГУМАНІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Міські простори мають характерні етапи розвитку – формування, обживання, стабільна експлуатація і реконструкція, які визначаються тривалістю і поступовістю формування матеріальних структур міста, а також мінливістю потреб людей і життєвих явищ. На даний час внаслідок різкого територіального розвитку міст за відносно невеликий період відбулося формування системи громадських просторів міст, оформлення їх «стін» та меж, але предметно-просторове наповнення та композиційна структура більшості з них непривабливі, не масштабні людині, функціонально і естетично бідні, не відповідають сучасним потребам людей. Реновація, реконструкція і гуманізація існуючих просторів міста стає актуальним завданням. В просторах, що підлягають реновації і реконструкції, специфіка проектного задуму і реалізації відрізняються пошуками співвідношення старого і нового, але принципи і засоби дизайну міських просторів не відрізняються при формуванні нового простору та реконструкції існуючого.

Лекції 3-4 Принципи та засоби урбодизайну

1. Засоби формування міських просторів
2. Принципи дизайну міських просторів
3. Якості міських просторів, які забезпечують їх активне використання споживачами

Засоби формування міських просторів. Враховуючи поліструктурність міських просторів кожен з його матеріальних компонентів може стати засобом організації нового або реновації існуючого міського простору. Тому до матеріальних засобів урбодизайну відносяться: будівлі, ландшафті природні компоненти, світло-кольоровий дизайн, візуальні комунікації, малі архітектурні форми та міські меблі, медіафасади, монументально-декоративне

мистецтво, суперграфічні композиції, street art, інсталяції, геопластика, покриття поверхні землі (мощення) тощо.

Вибір ідеї та архітектурно-дизайнерської теми організації простору визначають вибір засобів його формування, які матеріалізують головну ідею в деталізації об'ємно-планувальних та дизайнерських форм і елементів простору. Серед архітектурно-дизайнерських засобів слід виділити наступні їх групи, що відрізняються функцією і походженням. Головний засіб формування міського простору – це архітектурні об'єми та маси, тобто *будівлі і споруди*. Вони фізично виступають межами простору, формують пластику та його силует, створюючи перше емоційно-художнє враження. Наступний засіб – *різноманітні площинні споруди* (функціональні майданчики, дороги, проїзди та інші планувальні елементи), які здійснюють підґрунтя архітектурної побудови простору та формують його основні морфологічні і розмірні характеристики. Носієм масштабу, ритмічних побудов та інформаційного різноманіття простору виступають *деталі та декор будівель і споруд*. *Твори монументально-декоративного мистецтва* можуть працювати засобом формоутворення всього простору (монумент, пам'ятники тощо), засобом оформлення фрагменту фасаду або міської підлоги. Інформаційні пристрої та установки активно декорують фасадні площини (реклами, емблеми, вітрини, аншлаги), або утворюють самостійні об'ємні об'єкти (вказівники, стаціонарні інформаційні пристрої, сіті-борди тощо), поділяють поверхні міської підлоги (пішохідні переходи, розподільчі смуги тощо). Різноманіття функцій притаманні міському обладнанню та меблі, які або заповнюють міський простір, або стають частиною символічних перепон і меж просторів (балюстради, парапети, бордюри тощо), або формують структуру міського полу (ескалатори, рухомі тротуари) та рух людей. Такою ж універсальністю ролей володіють об'єкти благоустрою (мощення, підпірні стінки, огорожі, сходи, рампи тощо) та ландшафтні елементи (газони, квітники, водойми, фонтани, штучні форми рельєфу, групи дерев, гаї тощо). Такі засоби значно збагачують простір, орієнтують в просторі, диференціюють на окремі частини і т.д. Міське освітлення, включаючи медіа архітектуру, також грає велику роль в організації простору, особливо у вечірній час. Важливе значення для естетики простору

мають зорові види на оточуюче середовище, які залежать від прозорості «меж» простору. До них відносяться *другі плани, зовнішні перспективи і панорами* на оточуюче середовище. Архітектор не може приймати участь у формуванні цих просторів, що розкриваються з досліджуваного простору, але він повинен врахувати і використати зорові види, що розкриваються на цінні зовнішні міські пейзажі.

Всі засоби формування міського простору розподіляються також на наступні групи:

– засоби *гуманізації міського простору* (ергономіка і антропометрія, проксеміка, засоби масштабування міського простору, патерни та архетипи, природні елементи);

– засоби *досягнення цілісності* (композиція, гештальт-принципи і прийоми);

– засоби *досягнення виразності* (колір, світло, текстура, фактура поверхонь, природні елементи тощо).

Вибір архітектурно-дизайнерських засобів визначається прийнятою архітектором темою середовищного вирішення та характеристикою вихідного простору, який підлягає реновації та гуманізації.

Композиція у дизайні міських просторів є складовою частиною архітектурної об'ємно – просторової композиції. Загальновідомі принципи, засоби й методи архітектурної композиції повною мірою застосовуються як в архітектурному проектуванні, так і в дизайні архітектурного середовища. Результатом композиційної діяльності архітектора стає ансамбль як узгодженість і гармонійність частин цілого. Створення ансамблю є достатньо складною проблемою з причини функціональної та образної різноманітності частин, які потребують узгодження. Часто окремі фрагменти архітектурної композиції здаються невідповідними одне одному. Подолання цієї невідповідності, зведення несумірних частин та структурних складових простору у єдине ціле визнається головною метою мистецтва об'ємно - просторової композиції. У галузі урбодизайну, на відміну від проектування

окремих архітектурних об'єктів, є деякі особливості вирішення композиційних завдань. Це пов'язано зі складністю та поліструктурністю міських просторів. Об'єктами проектування тут виступають будівлі і споруди, природні елементи і рельєф, елементи предметно-просторового середовища, реклами, графічного дизайну, декоративно - ужиткового та монументального мистецтва, стрит-арту тощо, що розглядаються як взаємопов'язані підсистеми. Кожна з цих підсистем міського середовища формує власну композиційну структуру зі своєю «ідеєю» і «темою». Завданням дизайнера є узгодження різноманітних композиційних структур між собою, визначення головної «теми», «підтем», за допомогою яких до глядача доноситься емоційна, функціональна та естетична інформація. Домінуючою може стати будь-яка з композиційних структур міського простору (рис.3-4): архітектурна (будівлі і споруди); ландшафтна (рослинність, рельєф, водні пристрої та водойми); предметно-просторова (міські меблі, малі архітектурні форми тощо); художня (скульптури, стрит-арт, твори монументально-декоративного мистецтва тощо) та інші. Домінуючим при створенні цілісної композиції міського простору може стати будь-який засіб: колір, повторення, ієрархія форм, значень або «тем». Використовуються *два підходи в гармонізації* існуючих просторів при їх реновації і реконструкції:

I - застосування коригуючих заходів і прийомів при збереженні головних ознак існуючої композиційної структури простору;

II - прийоми кардинального перетворення існуючої композиційної структури міського простору. Серед останніх В. Шимко виділяє декілька прийомів: 1) внесення в композицію нової домінанти за рахунок нового будівництва або кардинальної реконструкції існуючої; 2) внесення в композицію системи однакових (або близьких) акцентних елементів; 3) збагачення існуючої композиції за рахунок використання додаткових засобів виразності при збереженні її головних ознак та принципів (активне впровадження кольору, нових матеріалів, зміна покриття тощо) ; 4) деформація форми добре знайомих глядачу образних або тектонічних конструкцій (зміна або деформація форми, силуету, кольору тощо окремих елементів з метою

*Покриття та рисунок «підлоги» як основний композиційний засіб, що об'єднує всі різні елементи і структури простору в єдине ціле.
Лісабон. Португалія*

Природні елементи (рослинність, вода) як засіб організації простору

Архітектурні форми як головний засіб формування образу простору. «Метрополь парасоль» – ринок в історичному районі Севільї, Іспанія. Арх. Юрген Майєр, 2011 р.

Міська скульптура як домінанта простору вулиці та засіб трансляції головного змісту. Пам'ятник «Перехід», Вроцлав, Польща.

Колір як головний композиційний засіб організації простору та трансляції «теми». Суперклін - публічний простір у М. Копенгаген, Данія

Рисунок 6 – Архітектурно-дизайнерські засоби формування міських просторів

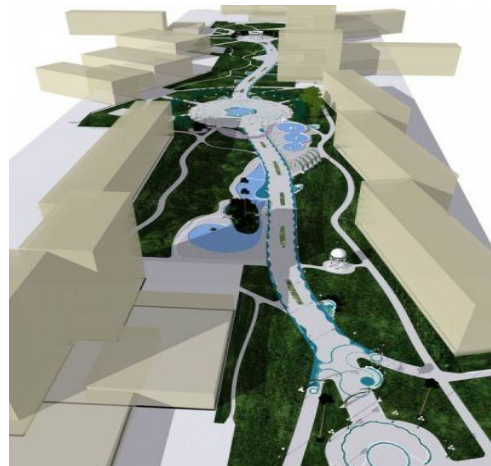

Медіа фасади давно вже стали візитівкою Тайм - скверу в Нью-Йорку

Рисунок 7 – Медіа архітектура як домінуючий елемент міського простору, що забезпечує його цілісність та унікальність

бульвар у Лісабоні

бульвар Долина перлини у м. Заречьє

бульвар в м. Montreal, Канада

водний бульвар у м. Шанхай, Китай

Рисунок 8 – Ландшафтні компоненти (рослинні посадки, вода та газон) як засоби організації пішохідних просторів

«розхитування» звичних уявлень про них та підготовки до неординарних художніх рішень). Зазвичай провідною в композиції просторів, особливо в історичному середовищі, виступає архітектура будівель, решта засобів стають підлеглими. Тут важливо враховувати існуючу стилістику будівель. Можливі варіанти, коли елементи предметно-просторового середовища, засоби візуальної комунікації та всі інші «розчиняються» в існуючому стильовому контексті будівель або навпаки нові форми будуються на принципах контрасту до існуючої стилістиці будівель. Між двома цими протилежними варіантами можливо нескінченна кількість варіацій: від нюансу до повного контрасту всіх елементів предметно-просторового середовища або окремих структур по відношенню до архітектури будівель.

Гештальт -принципи та прийоми. Гештальт (нім. *форма, структура*) - це група принципів візуального сприйняття, які будуються на теорії про те, що «організоване ціле сприймається як щось більше, ніж просто сума його частин». Розроблені в 1920 роках німецькими психологами Максом Вертгеймером, Вольфгангом Келером та Куртом Коффкой. Гештальт-принципи намагаються описати, як люди сприймають візуальні елементи в тих чи інших умовах. Принципи будуються на ключових властивостях сприйняття людей та визначають прийоми дизайну, що забезпечують цілісність об'єкту: *близькість розташування елементів, розташування елементів в загальній області, схожість елементів, замкнутість простору, симетрія в композиції, розташування елементів вздовж направляючих ліній (продовження), спільна «доля» складових міського простору (рух елементів композиції в одному напрямку).*

Проксеміка – це область соціальної психології і семіотики, що вивчає просторові і тимчасові знакові системи спілкування. В урбодизайні використовують знання з архетипічних організації та використання людиною простору, або *територіальної поведінки людини*. Просторова поведінка людини виражається в чотирьох формах: 1) індивідуальна дистанція; 2) персональний простір, 3) територіальність; 4) персоналізація середовища

(привласнення простору). *Індивідуальна дистанція і персональний простір* включають простір навколо людини від 0,45 до 1,20 м. Простір забезпечує безпосередньо захист людини як індивіда через створення своєрідного «повітряного міхура» навколо людей, які намагаються завжди знаходитися на деякому віддаленні від інших індивідів. *Територіальність* визначається як контроль і присвоєння деякого місця, простору або об'єкта людиною. Вона виступає як механізм регуляції кордонів між суб'єктами простору і всіма іншими та передбачає організацію присвоєного місця певним чином і за певними правилами, які є обов'язковими нормами поведінки для всіх інших. Позбавлення людини його особистісної території загрожує психологічним і фізичним дискомфортом, соціальними конфліктами. Крайній ступінь відчуття браку території людиною виражається в стресі, який отримав назву *краудінг* (від англійського натовп– «сгауд»).

Дія людей у міському просторі регулюється також ***поведінковими установками***, що містить міське середовище. Це відповідь на питання: *де можна ходити, де можна сидіти, де можна приймати їжу та ін.?* Міські простори поділяються на ті, що жорстко регулюють поведінку людей або надають їм повну свободу поведінки, а також численні проміжні простори. Більш регулюється поведінка людей в міських просторах і місцях, призначених для виконання важливих життєвих ритуалів, які відрізняються сталістю в часі.

Поведінкові установки у просторі безпосередньо пов'язані з ***рольовими установками***, які визначають легкість соціально - поведінкової орієнтації у міському середовищі. Вони відповідають на питання: *яка моя роль в цьому просторі та що я можу робити?* В міських просторах соціальні ролі людини досить різноманітні, наприклад, сторонній, спостерігач, дослідник, публіка, гість, покупець, продавець, пішохід, пасажир, керівник, підлеглий, турист та ін. Матеріальне середовище простору, його фізичне наповнення повинно відповідати сценаріям поведінки та мати чіткі рольові установки для людини.

Проксемічні прийоми як засіб організації міського простору включають:

- врахування та дотримання проксемічних дистанцій між споживачами міського простору;
- коригування масштабу і розмірів міського простору з врахуванням проксемічних дистанцій;
- формування різних типів простору, що враховують територіальну поведінку людей;
- передбачення процесів та поведінки людей у кожному конкретному просторі;
- дотримання патернів взаємного розташування людей у просторі (рис 9);
- забезпечення ясності читання соціальних ролей людей та відповідної поведінки у просторі.

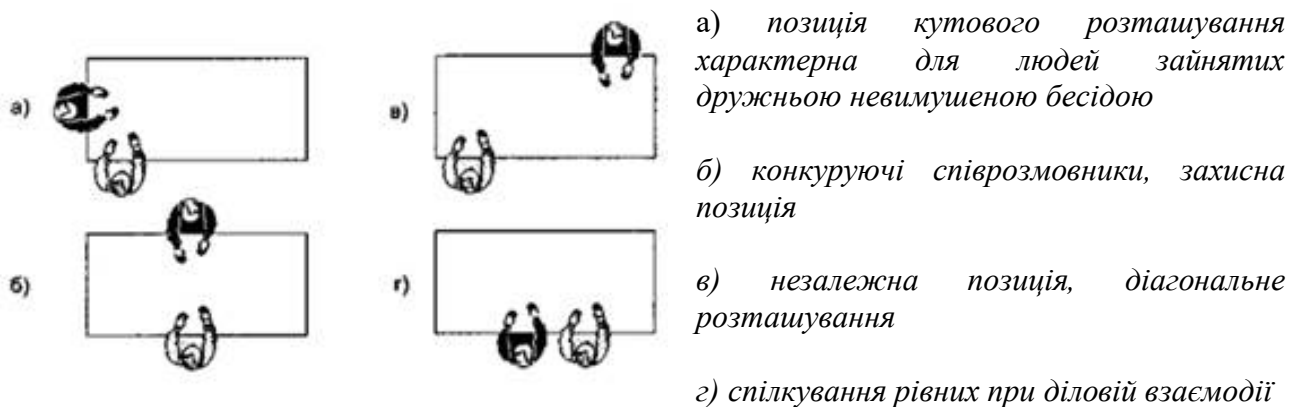

Рисунок 9 – Патерни взаємного розташування людей у просторі

Патерни (англ. pattern – зразок, шаблон, система). Залежно від контексту, термін має широкий діапазон значень. У цьому разі – це набір повторюваних стереотипних елементів міського середовища, які характеризуються певними поведінковими реакціями або послідовністю дій людей, певним просторовим рішенням. Патерни міського простору, які були охарактеризовані й описані К. Александером (1977), можна розглядати як базову лексику елементів народного дизайну, яку можна використовувати. Можна було б також описати їх як

«народні архетипи». Вони були помічені К. Александром і його співавторами як головні елементи, які можна було об'єднати й переосмислити для створення нових, але водночас «позачасових» проектів, які в сукупності були виразом «мови архетипів». Зразки, описані в книгах К. Александера, стосувалися всього спектра міського середовища. Вони включають деталі й компоненти, а також цілі об'єкти. У межах цього дуже широкого спектру моделей тільки далеко не всі пов'язані з міськими просторами. Питання в тому, якою мірою цей діапазон можна розширити, щоб відображати потреби в створенні нових міських просторів? Патерни, виявлені К. Александром, - це приклади простого словника архетипічних елементів відкритого простору, які можна об'єднати в різні комбінації для створення різних типів міських відкритих просторів. Самі по собі вони не окреслюють основні типи відкритого простору, а часткові аспекти, які можна об'єднати в межах нових або існуючих відкритих просторів. Очевидно, що не всі патерни можна застосувати до всіх типів відкритого простору в містах. Однак, важливо пам'ятати, що їх можна розглядати як вихідний матеріал як для обговорення з майбутніми користувачами місця, так і як елементи, з яких може бути складено рішення простору. Найбільш розповсюджені в межах міських просторів патерни: *тихе місце, вулична вітальня, прогулянка, міський бельведер, арена або сцена, променад, тінистий гай, велика галявина, вхідна зона, квітковий екран, межі, харчування на відкритому місці, «шматочок» природи та інші.*

Засоби гуманізації простору. Ергономіка – науково-практична дисципліна, яка вивчає функціональний стан, діяльність людини, знарядь і засобів його діяльності, а також навколишнього середовища в процесі їх взаємодії з метою забезпечення ефективності, безпеки та комфортності життєдіяльності людини. Об'єкт ергономіки – система «людина-техніка й середовище», в якій реалізується діяльність людини. Завдання ергономіки полягають у підвищенні ефективності функціонування системи «людина-техніка-середовище».

Предметом вивчення ергономіки є способи досягнення антропометричної, фізіологічної, психофізіологічної, психологічної, соціально-психологічної і гігієнічної відповідності архітектурного середовища потребам людини, що робить можливим створення оптимальних умов для діяльності людини та збереження її здоров'я. Антропометрична відповідність архітектурного середовища визначається антропометричними характеристиками людини, які зумовлені її статтю, віком, національністю, способом життя, заняттями тощо, і досягається шляхом врахування розмірів і пропорцій людського тіла. Фізіологічна відповідність архітектурного середовища визначається фізіологічними властивостями людини і досягається шляхом врахування функціональних можливостей м'язів, особливостей розподілу ваги, інтенсивності фізичних зусиль, будови внутрішніх органів і особливостей їх функціонування в залежності від положень тіла. Психофізіологічна відповідність архітектурного середовища визначається можливостями та особливостями функціонування органів почуттів людини і досягається шляхом врахування особливостей роботи зорового апарату; реакції слухового апарату; функціонування нюхових аналізаторів; відгуку шкіри, внутрішніх органів і порожнин на тактильні, температурні, больові подразники, вібрацію, тиск, зміну положень і напрямків руху тіла. Психологічна відповідність архітектурного середовища обумовлюється закономірностями вищої нервової діяльності і досягається шляхом врахування психологічних особливостей людини, включаючи його характер і темперамент, інтелектуальну і емоціонально - вольову сферу, здібності та інтереси, системи навичок і умінь, а також динамічних стереотипів настрою і поведінки. Соціально-психологічна відповідність архітектурного середовища визначається особливостями поведінки людини в соціумі і досягається шляхом врахування характеру і ступеня групової взаємодії; ступеня опосередкованості міжособистісних відносин змістом колективної діяльності. Гігієнічна відповідність архітектурного середовища визначається пристосованістю фізичного стану

міського середовища (мікроклімату, акустичного режиму, світлового клімату, умов гігієни та безпеки) до особливостей функціонування організму людини.

Масштабна координація міського простору. Під масштабністю об'єкта простору розуміється наше уявлення о значенні, ролі простору по відношенню до оточення, людини та суспільства в цілому. Простори мають декілька шкал масштабності, в залежності від своїх розмірів, масштабу будівель та масштабу елементів ППС. Виділяють принаймні три масштабних шкали простору. Важливим завданням реконструкції існуючих міських просторів значного розміру є їх масштабна координація до шкали, міри людини, що є одним з могутніх засобів гуманізації просторів. Особливо це стосується сучасних просторів вітчизняних міст. Комфортні масштабні враження людини від просторів вкладаються в наступні різновиди: героїчний масштаб, оптимальний та камерний масштаб. За їх межами розрізняють некомфортні враження від просторів: гігантські та дуже малі простори, що однаково пригнічують людину. При необхідності «олюдненості» простору на перший план виходять розмірності, що відповідають людині, та покажчики масштабу людини (наприклад, міські меблі, книги, скульптури тощо) Для масштабної координації на існуючі розмірності накладаються більш детальні членування, декор і деталі будівель, простір поділяється обладнанням на більш дрібні мікропростори, використовується геопластика, скульптура для коригування масштабу, фонтани, суперграфіка на фасадах тощо.

Колористика та світлотехніка. Колористика – система знань про колір з точки зору його сприйняття людиною. Світлотехніка – наука про інженерно-технічних інфраструктурах світло забезпечення, які в сфері дизайну виступають як додаткові засоби створення художньої організації нічного архітектурного середовища і надання йому не тільки функціонально доцільних, але й образно-емоційних якостей. Основними напрямками використання кольору при проектуванні архітектурного середовища є диференціація останнього за призначенням, формою, матеріалами, конструктивними особливостями, а також свідоме порушення тектоніки об'єктів в суперграфічних композиціях. За силою

впливу на людину колірне середовище може мати емоційно-асоціативні характеристики – похмурість, мажорність, мінорність; художньо-композиційні – відкритість, замкнутість, цілісність, роздробленість, статичність, динамічність; соціально функціональні – унікальність або типовість.

Сучасна колористика тісно пов'язана зі світловим оформленням архітектурного середовища. У 1926 році світлотехнікою І. Тейхмюллером був запропонований термін «світлова архітектура», який зв'язувався з появою специфічних зорових образів, які виникають при організованому освітленні і зникають при його відключенні. Світло в архітектурному середовищі використовують в функціональних цілях для освітлення просторів. З естетичною метою світло використовують як композиційний засіб формування нічного способу міста або підвищення художньої виразності просторів – для виявлення пластики архітектурних споруд, малих архітектурних форм, зелених насаджень; для створення на фасадах світлографічних композицій; для організації інсталяцій і уявлень. Освітлена середовище, як правило, поділяється на дві складові: *світлопростори* – освітлені простору та *світлоформи* – освітлені об'єкти. Технічні засоби освітлення бувають стаціонарними або тимчасовими. До світлоінформаційного обладнання належать світильники, медіафасади різних форм і типів, а також світяться малі архітектурні форми. Специфічні прийоми, які оптично створюються кольором світла, пов'язані з візуальним об'єднанням різноманітних об'єктів в єдиному світлопросторі, із зоровою трансформацією розмірів простору, з динамічної театралізацією і кінетикою, а в цілому – з підвищенням емоційно-психологічного ефекту.

Ландшафтний дизайн – творча діяльність, спрямована на гармонійне поєднання природних і штучних компонентів архітектурного середовища. До групи природних компонентів урбанізованого ландшафту відносяться клімат, ґрунт, вода, рослинність і люди, що живуть в місті.

Засобами ландшафтного дизайну є вода, рослинність і рельєф, які використовуються як для підвищення естетичних якостей середовища, так і для поліпшення мікроклімату просторів.

Медіаархітектура. Закордонний досвід свідчить про позитивні рішення взаємодії інформаційно-реklamних носіїв з архітектурним середовищем, про необхідність жорсткого регулювання візуального середовища міста та про використання нових технологій для розповсюдження масової інформації, в тому числі комерційного характеру. Серед останніх слід вказати на використання новітніх інформаційних технологій, таких як міські цифрові екрани, медіафасади, інформаційні табло тощо. Медіафасади – гнучкий світлодіодний екран, новаторський крок у порівнянні з вуличними екранами, що вже стали звичайними. Архітектурний медіафасад – це світлодіодна поверхня будь-якої форми, розміру і форми, котра розташована на фасаді будівлі або в інтер'єрі приміщення, яка може бути використана в архітектурно-дизайнерських і одночасно в рекламно-інформаційних цілях. Медіафасади відкрили якісно нову архітектуру – медіаархітектуру. Виникнення якісно нової архітектурної естетики проявляється на межі синтезу, світлодизайну, веб-дизайну, медіа-арту та сучасної архітектури.

Принципи дизайну міських просторів:

- *принцип тотального синтезу мистецтв, архітектури та дизайну,* визначає композиційну цілісність простору, створення якісно нового художнього явища, котрий не зводиться до простої суми окремих елементів і засобів архітектурного, ландшафтного та предметно-просторового середовища. Образна, композиційна та семантична цілісність простору, спільна участь видів мистецтв в його організації породжує багатоплановість, поліфонію сенсів, здатність глибоко впливати на емоційний стан людини.

- *принцип мінливості середовища і мобільності предметного наповнення,* котрий враховує добові, сезонні цикли, свята та вихідні дні. Мобільні й мінливі, здатні до трансформації, менш довговічні (на відміну від архітектурних об'єктів) елементи міського дизайну реагують на зміни ситуації, потреби людей, сезонність та перетворюють вулицю на живий організм. З іншого боку, постійна «зміна декорацій» у просторі, різноманітність подій приваблює мешканців до простору, забезпечує їх наповнюваність.

▪ *принцип інклюзивності* визначає досяжність міських просторів для всіх мешканців міста, реалізує рівні права на міські ресурси, необхідність формування безбар'єрного пішохідного простору. Головним засобом його реалізації стає ергономіка. Спеціальні поручні, пандуси і ескалатори, ліфти і підйомники - ознака високо комфортного та гуманного міського простору, як і поява телефонних боксів, торгових автоматів, туалетів для маломобільних груп населення.

▪ *принцип процесуальності*, визначає врахування процесів, діяльності людей у просторі та поведінки людей при проектуванні. Проектування включає в себе пошуки просторової організації як масових заходів, необхідних для них параметрів, предметного наповнення (свята, ярмарки, фестивалі, паради тощо), так і індивідуальних розваг і поведінки.

▪ *принцип інтерактивності* враховує сучасну тенденцію перетворення пішохода з глядача на активного учасника подій і процесів, що відбуваються у просторі. Це досягається, в тому числі за допомогою використання інтерактивних медіафасадів, дзеркальних фасадів, музикальних тротуарів і сходів тощо.

Якості міських просторів, що забезпечують їх активне використання: *доступність; безпека; оснащеність; можливість спостереження дії; можливість саморепрезентації.*

Доступність – це суміжність з основними маршрутами руху мешканців, або якийсь винятковий розташування місця. Недоступний для людини простір вимкнений з соціального життя міста, навіть якщо він володіє всіма іншими основними якостями, фізичним або естетичним комфортом. Міське співтовариство його «не бачить», і такого роду простір може бути «приватизований» будь-якою з міських субкультур, що підкреслюють його ізоляцію із загального соціального життя. Доступність просторів забезпечується їх розташуванням на головних пішохідних шляхах, досяжністю до транспортних магістралей і зупинок, пішохідною досяжністю.

Безпека – важлива характеристика простору, що включає поняття фізичного комфорту, фізичної та психологічної безпеки.

Оснащеність – наявність сервісів, що підвищують як фізичний комфорт, так і естетичні якості середовища. Як мінімум це включає: присутність трав'яного покриття у просторі, обробку поверхні землі системами тротуарного покриття, забезпечення необхідних траєкторій руху, пандусів, наявність міських меблів, освітлення (функціонального і естетичного), а також спеціалізоване обладнання для маломобільних груп населення.

Можливість спостереження дії – передбачає наявність природних і штучних перспектив, що дозволяють мешканцю - «глядачеві», перебуваючи в цьому просторі, спостерігати рух людей, води, автомобілів, природні явища (море, небо, тощо) та виразні міські пейзажі.

Можливість саморепрезентації (участь в «театрі» міського життя) – можливість займатися різними практиками міжособистісного спілкування і взаємодії, або практиками «саморепрезентації» в максимально широкому і насиченому соціальному середовищі.

Багатофункціональність дозволяє простору бути максимально затребуваним різними соціальними групами і окремими людьми. Чим більше можливостей реалізації різних стратегій поведінки - від «самоізоляції» до максимальної включеності в соціальні взаємодії пропонує простір, тим більшим потенціалом розвитку він володіє.

У сукупності ці якості визначають головну властивість простору – його *комфортність для людини*. Поняття комфорту включає також біопсихологічний комфорт, соціальний та естетично-емоційний типи комфорту. Біопсихологічний комфорт визначається санітарно-гігієнічним, психофізіологічним комфортом та просторово-антропометричними співвідношеннями. Естетично-емоційний комфорт визиває почуття задоволення і краси, прийняття оточення. Складові, що його забезпечують, - виразність композиції простору, інформаційне різноманіття, світлове і кольорове середовище, історико-культурна спадщина.

Лекція 5 Методичні основи проектування міських просторів та організація проектної діяльності

1. Послідовність розроблення проектного рішення
2. Особливості проектного процесу в урбодизайні
3. Управління функціонуванням публічного простору

Послідовність розроблення проектного рішення. Архітектурно-дизайнерська діяльність – складний творчий процес, що розвивається у часі від задуму до реалізації, в просторовому охопленні - від загального до деталізації простору, в свідомості - від приблизних інтуїтивних побудов до цільної, логічно і художньо виправданою системи. Кожному етапу відповідає своя сума завдань, своя методика і методи роботи і свій підсумок - практичний результат дизайну простору і навіть, найчастіше, своя форма подачі проектного матеріалу (таблиця 1). Наведений порядок не вичерпує всіх аспектів формування відкритих просторів, які залежать від особливостей ділянки проектування та конкретної ситуації¹.

Особливості проектного процесу в урбодизайні полягають у:

- врахуванні конкретних споживачів просторів при проектуванні спеціалізованих просторів та максимальному задоволенню потреб найбільшої кількості типів споживачів універсального простору (рис.10–12);
- в меншій залежності нового рішення від наявних аналогів громадських просторів. В архітектурі велику роль відіграє відштовхування від аналогів, архітектор зіставляє всі відомі прототипи своєї будівлі, щоб свідомо відмовитися від повторення найбільш яскравих рішень образу будівлі, а ось нові функціональні програми та тенденції, як і конкретні конструктивні рішення можуть бути повторені. Дизайн міських просторів виходить з потреб конкретної спільноти і споживача як при вирішенні функціональних, так і композиційних програм;

---

¹В тексті першого питання та таблиці опрацьовані матеріали В Шимко. «Архітектурно-дизайнерское проектирование городской среды», с.79-85, які доповнені сучасною стратегією *placemaking*

Таблиця 1 – Орієнтовний склад робіт по архітектурному проектуванню відкритих громадських просторів

Етап	Види та зміст робіт	Утилітарно-практичні завдання	Художні завдання	Форма надання матеріалу
1	2	3	4	5
Передпроектний аналіз	Визначення рангу та призначення простору	Визначення ролі та масштабу функцій простору в системі міських просторів	Вияв домінуючих функціонально-просторових компонентів, композиційних засобів та прийомів існуючої та майбутньої композиції	Пояснювальна записка
	Аналіз зв'язків з оточуючим середовищем	Вияв рівня впливу зовнішніх умов та планувальних обмежень, вияв ступеня досяжності простору та його окремих частин		Ситуаційні схеми, М1:1000...1:500 0, фото
	Визначення проблем	Аналіз існуючого функціонального зонування; аналіз стану ландшафту та рослинності; аналіз пішохідно-транспортних зв'язків; композиційний аналіз простору; аналіз кількості, типів та поведінки споживачів простору; аналіз ступеня обладнання простору; аналіз кліматичного режиму. Опитування споживачів простору. Анкетування відповідної групи споживачів		Опорний план, схеми аналізу М1:1000.. 1:500, Анкети, пояснювальна записка
	Визначення етапів і перспектив розвитку	Уточнення шляхів та форм реалізації проекту		Опорний план, поетапні схеми
Завдання на проектування	Концентрація, узгодженість вихідних даних, постановка завдання	Освоєння вихідних даних, розроблення мети та завдань проекту - в залежності від типу простору та типів споживачів простору		Текст, аналітичні креслення в масштабі відповідно до розмірів об'єкту

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Пошук архітектурної і дизайнерської ідей	Формування просторових параметрів	Функціональне зонування, визначення обсягів забудови Формування функцій, процесів, розробка можливих сценаріїв та розташування паттернів	Вибір ведучої емоційної характеристики, основних зон сприйняття	Схема проектно-функціонально-просторової структури, тривимірна модель
	Вияв структури композиції	Членування простору на функціональні та композиційні об'ємно-планувальні блоки	Розміщення головних і другорядних художніх компонентів простору	Схема розподілу домінант та акцентів простору
	Вибір комплексу ведучих архітектурних тем	Створення об'ємно-планувальних і конструктивних схем елементів і зон просторів	Відбір і узгодженість ведучих архітектурних та художніх рішень	Ескіз генплану, Тривимірна модель, розгортки, розрізи
Ескіз -ідея	Принципове рішення завдань архітектурно-дизайнерськими засобами	Перетворення функціональних проблем в художні, розроблення та фіксація архітектурно-дизайнерського задуму		Ортогональні креслення та просторові (макет, аксонометрія, тривимірна модель)
Архітектурне-планувальне та дизайнерське рішення	Архітектурне рішення плану	Планувальне вирішення функціональних майданчиків та патернів, транзитних просторів та вертикальне планування	Компоновка форм плану простору та геопластика	Фрагменти плану простору М1:500..1:100, тривимірна модель, аксонометрії, макети, розрізи, пейзажні картини та види
	Архітектурне рішення забудови, меж простору	Уточнення функціональних і конструктивних блоків забудови	Вияв силуету, пластики та інших образотворчих засобів	
	Архітектурне рішення предметно-просторового наповнення	Насичення простору обладнанням, засобами інформації та благоустрою	синтез архітектурно-художніх пропозицій	
Ескізни й проєкт	Вибір засобів реалізації архітектурної ідеї	Створення індивідуальної цілісності простору, проєктне втілення образу об'єкта		

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5
Деталізація рішень	Освоєння образотворчих можливостей конструктивного рішення	Удосконалення конструктивних рішень, підвищення безпеки експлуатації предметного наповнення	Вияв тектоніки, пластики конструктивних рішень	Плани, фасади, розрізи малих форм та обладнання М1:100..1:25;
	Використання декоративних якостей покриття та оздоблювальних матеріалів	Поліпшення експлуатаційних якостей обладнання, покриттів і споруд	Посилення виразності за рахунок кольору, фактури використаних матеріалів	План покриття простору, дендроплан простору поярусний та за порами року;
	Розроблення елементів обладнання, інформації, благоустрою та творів мистецтва	Досягнення функціональної ефективності роботи об'єкту	Досягнення стилістичної єдності, гармонія цілого	Перспективи, пейзажні картини, аксонометрії та тривимірні моделі
Проект фрагменту або деталей об'єкту	Комплексна проробка шляхів та засобів реалізації прийнятого архітектурного рішення	Ескізний або технічний проект фрагменту, малих форм та обладнання простору. Проект освітлення простору. Проект інженерного обладнання об'єкту. Дендропроєкт простору або його фрагменту.	Плани, фасади, розрізи та тривимірні моделі	
		Конкретизація і перевірка реальності задуму, забезпечення точності реалізації ідеї та запланованого сприйняття її споживачами		

- загальні концепції вирішення простору визначаються ідеологіями більш високого рівня, наприклад, стратегією нового урбанізму, концепцією сталого розвитку міста або ландшафтного урбанізму;
- прагненні до синтезу мистецтв, синтезу архітектурної та дизайнерської концепцій при формуванні об'єктів;
- поєднання містобудівних, архітектурних та дизайнерських завдань при проектуванні систем міських просторів;
- вирішальну роль наявного контексту створення простору, національних, регіональних особливостей, особливостей «місця» і потреб

конкретних спільнот жителів - споживачів простору (*адхокізм*). Урбодизайн відрізняє шанобливе ставлення до природного та історичного міського середовища, максимальне збереження існуючого контексту.

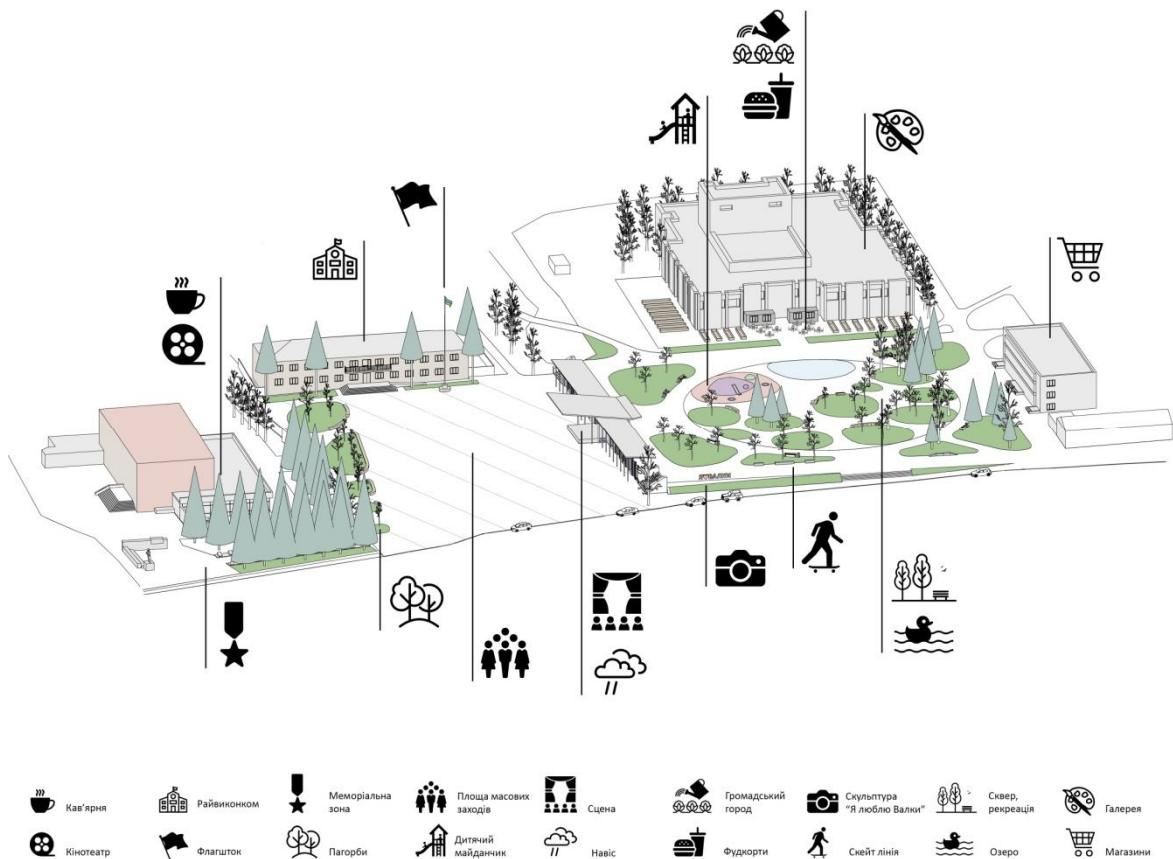

Рисунок 10 – Приклад вирішення функціональної структури простору центральної площі містечка Валки Харківської області.

Проект студента І.Скачка, керівник роботи проф. Г.Осиченко, 2018

Ідею *контекстуалізма* (зміщення акцентів з проектування архітектурного об'єкта на формування міської тканини) на початку 1960-х рр. висловили американські архітектори Е. Боярський і Г. Шейн. Пропозиції щодо використання регіональних принципів просторової організації середовища сформулював А. Ван Ейк в роботі «До організованого касбе» (1961 р).

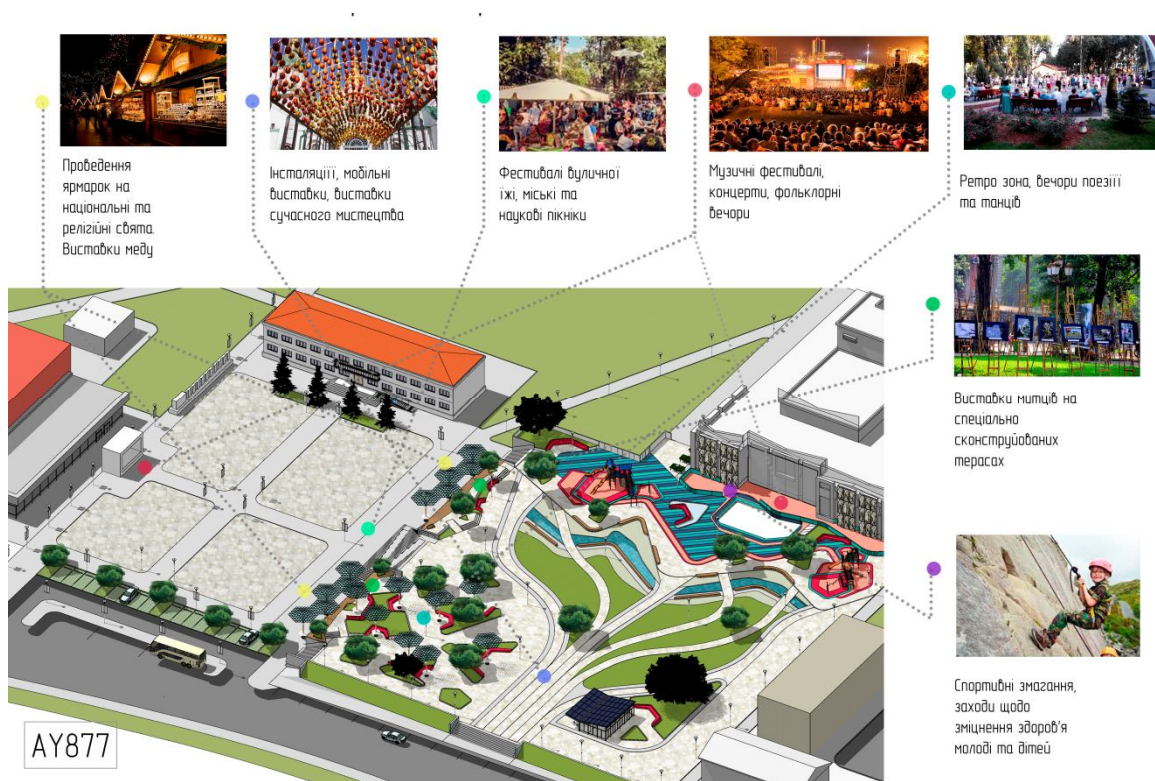

Рисунок 11 – Приклад вирішення Схеми пропонуваніх процесів і сценаріїв подій, що можуть проходити на центральній площі міста.

Функціональна структура простору центральної площі містечка Валки Харківської області. Проект студентів А. Фредюк, Ю. Колибельнікова, керівник роботи ст. викладач Д. Гура, 2018

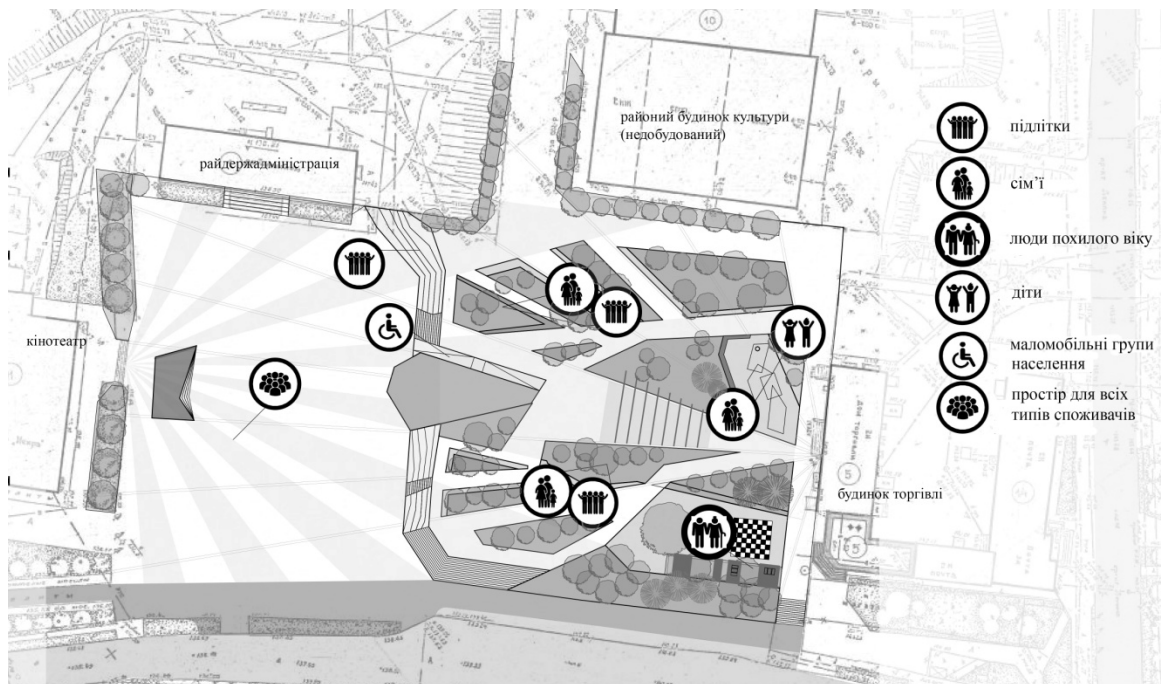

Рисунок 12 – Приклад врахування різних типів споживачів при реконструкції міського простору.

Схема розміщення зон для різних типів споживачів на центральній площі м. Валки. Проект студенток Е. Шевлякова, В. Сизоненко, керівник проф. Г. Осиченко, 2018

Теоретичне обґрунтування контекстуального підходу продовжили роботи К. Александера і Ж. Канділіс. Метод, що вимагає врахування реальних умов конкретного місця, в середині 1960-х рр. був названий Ч. Дженксом і Н. Сілвером *адхокізмом*- проектуванням «за місцем». Прояви адхокізму досить різноманітні в різних країнах. Він включає партисіпацію, адвокативне проектування, та стратегію *placemaking*, остання з яких пов'язана безпосередньо з реконструкцією міських просторів.

Партисіпація – це участь жителів у обговоренні та реалізації проекту. В кінці 1970-х рр. у країнах Європи намітилася демократизація проектного процесу, що відбилася в русі партисіпації – співробітництва архітектора і споживача. До найбільш поширених форм партисіпації відносять альтернативне проектування, адвокативне та арбітражне планування. Партисіпація знаменує перехід проектної культури від лідерської, від повчальної позиції до дослідження і розуміння потреб і запитів людини, включаючи естетичні. Це кардинально відрізняє постмодерністський світогляд від модерністського та визначає позитивні риси постмодерністської проектної культури: толерантність, прагнення подолати монологізм, нетерпимість і диктат; а також культурний діалог в рамках одного простору. Найбільш яскравим прикладом реалізації партисіпації є проектування та реалізація громадського простору Суперклин в Копенгагене. Кілька десятиліть це місце, в якому селилися вихідці з різних країн, мало погану славу через масові заворушення. «Гігантський клин» виявився на території, де колись знаходилася занедбана залізниця і обгороджені глухими парканами будівлі, захоплені сквоттерами (бродягами, незаконно живуть в порожніх будинках). У 2007 році був оголошений конкурс на трансформацію цього місця в парк. А щоб проект прийняли місцеві жителі, залучили до роботи і їх. Представники різних національностей сформували п'ять груп. Кожна з них не лише обговорювала проектні пропозиції, але й супроводжувала дизайнерів в експедиціях в ті країни, звідки колись приїхали іммігранти. В експедиціях були зібрані традиційні артефакти. Так парк

перетворився в гігантську виставку об'єктів, які символізують рідні країни 60 народів. Тут з'явилися кубинські лавки, болгарський шаховий стіл, аргентинські мангали, кабульські гойдалки. «Суперклін» розбитий на три зони - червону, чорну і зелену. На Червоній площі з яскравим м'яким покриттям розташовані скейт-зона, майданчики для баскетболу, фітнесу, тайського боксу та рухливих ігор і медіасцена. Чорна площа виконує роль вітальні: тут грають в шахи або нарди. А в Зеленому парку влаштовують пікніки. Автор проекту – бюро BIG, співавтори - Topotek1 и Superflex.

Стратегія «плейсмейкінг» в урбодизайні. Серед стратегій формування публічних просторів слід відмітити стратегію *placemaking* (плейсмейкінг), 40-річний досвід впровадження та розвитку якої в країнах Європи та США показує позитивні результати. Плейсмейкінг (*placemaking*, від англійського «place» – «місце») – це концепція і різносторонній підхід до організації місць громадського користування, облагороджування і облаштування їх пам'ятками і брендами, а також підхід до управління, дизайну і зміні іміджу цих місць. Плейсмейкінг охоплює багато країн світу, але найбільшу популярність ця концепція набула в США і Європі, бо коріння її уходять в 1960-ті роки в діяльність американських письменників, критиків та громадських діячів У.Уайта та Дж. Джекобс, що були по суті натхненниками руху нового урбанізму. Новий урбанізм поставив завдання реконструкції міст таким чином, щоб вони були комфортні не лише для автомобілів і торговельних центрів, але в першу чергу для людей.

Термін *placemaking* використовується з 1970-х рр. серед ландшафтних архітекторів для позначення процесу створення площ, парків, вулиць та набережних, які приваблювали б користувачів своєю унікальністю та зручністю. Вже 1975 році У.Уайт та Ф. Кент заснували в США неурядову організацію *Project for Public Spaces* (Проект для громадських просторів, далі *PPS*), яка і до цього дня пропагує облаштування місць громадського користування. За останні 34 роки *PPS* працював з більш ніж 2500 громадами, щоб допомогти їм поліпшити свої громадські місця. Їх підхід до *Placemaking*

заснований на ідеї, що успішні громадські простори включають в себе не тільки дизайн. Комфортні місця громадського використання та жваві житлові райони підвищують якість життя всіх членів суспільства.

PPS виробила основні характеристики ідеального публічного місця:

- *відкритість* (велика кількість жінок, дітей і людей похилого віку, соціальні зв'язки, добровольчі ініціативи, вечірнє використання, жваве вуличне життя);
- *різноманітність видів використання* (місцевий бізнес, землекористування, роздрібні продажі, здача в оренду);
- *комфорт* (гігієнічність, збереження забудови, хороша екологія, низька злочинність);
- *доступність* (наявність парковки, громадського транспорту, пішохідних та велодоріжок)².

Таким чином, *placemaking* одночасно і процес і практична філософія облаштування та гуманізації міського середовища. Неважливо стосується це ділянки занедбаної промислової фабрики, чи площі у новому районі або майданчиків нового житлового кварталу, головним є те, щоб у процесі організації простору у мешканців з'явилося почуття спільності та позитивні емоції, тобто *placemaking* головною метою ставить відродження міської спільноти та комунікації між мешканцями міста. З тієї точки зору стратегія *placemaking* цілком відповідає постмодерністській проектній культурі, що передбачає проектування «знизу вгору». Це принципово її відрізняє від модерністській парадигми містобудування, яка у своєму конвенціональному значенні довгий час була пов'язана з підходом «зверху вниз» (тобто від фахівця і влади до мешканця та споживача) при проектуванні.

Управління функціонуванням публічного простору включає обслуговування місця (ремонт обладнання, покриття, садові роботи тощо),

---

²Опрацьовані матеріали «Project for Public Spaces (PPS). What is placemaking» /URL: <https://www.pps.org/projects>(дати звернення: 02.02.2018 та 11.03.2018)

забезпечення безпеки просторів, програмування громадських заходів, які там відбуваються, маркетинг заходів, їх просування та реалізацію, збір коштів для ремонту і функціонування простору та управління комерційними структурами (рис.13). Наприклад, у більшості випадків у США управління публічними просторами здійснюється Міським департаментом парків, але багато випадків коли задля функціонування публічних просторів створюються свої адміністративні структури муніципального або громадського статусу.

Рисунок 13 – Складові управління функціонуванням міського громадського простору

Наприклад, у парку Брайант (Манхетен, Нью-Йорк), що розташований біля Публічної бібліотеки міста, проводяться такі заходи: покази мод, джазовий фестиваль, кінофестивалі, музичні фестивалі, літературні читання -

щорічно; презентації світового досвіду формування парків - щотижня; обіди для студентів, бізнес – ленчі, вуличне харчування - щодня. На території парку знаходяться сади (газон, квіти, гравійні доріжки, дерева), лави, пересувні стільці, тераса - кафетерій, ресторан, 6 кіосків, 11 входів, багато прикрашене освітлення, 4 пам'ятники, туалети, столи для шахів і нарди, майданчики петанку (були) і історичний фонтан Джозефін Шоу Лоуелл, читальна зала, каток. Центральна галявина парку – найбільш популярне місце у відвідувачів, а кінофестивалі - найбільш відвідувані заходи парку. Парк знаходиться у власності муніципалітету (департаменту парків), але керування їм здійснює приватна некомерційна структура Bryant Park Corporation (BPC). Влітку в цілому в парку працює близько 55 співробітників для забезпечення охорони, санітарного стану, громадських заходів та садівництва. У парку підтримується загальна чисельність стільців для відпочинку відвідувачів до 2000. Реорганізація / реконструкція парку вартістю 18 мільйонів доларів була завершена в 1995 р. після майже 15 років планування. Він фінансувався з різних джерел: грантів, фондів державних облігацій, фондів міського капіталу і приватного венчурного капіталу. У 2000 р. річний бюджет парку становив 2,9 млн. доларів США, при цьому головну статтю витрат парку складала санітарія, громадські заходи та заходи безпеки (відповідно 22, 20 і 16% витрат), а основний дохід давали некомерційна компанія покращення бізнесу 34 - Street Partnership / BID, оренда ресторану та парковки (33, 28 і 28% загального доходу)³.

---

³ Дані з книги «Placemaking on the Providence Waterfront». - Project for Public Spaces Inc, 2009. (Переклад автора)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.3

ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРОЕКТУВАННЯ СЕРЕДОВИЩНИХ ОБ'ЄКТІВ І СИСТЕМ

Лекція 6. Особливості проектування лінійних просторів

1. Сучасні тенденції в проектуванні міських громадських просторів
2. Різновиди лінійних просторів міст
3. Особливості дизайну міських набережних: принципи, прийоми та засоби дизайну набережних
4. Сучасні тенденції в дизайні набережних. Приклади організації набережних міст

Сучасні тенденції в проектуванні міських громадських просторів.

Зміни змісту міського способу життя у Європі – зростання благополуччя, розвиток туристичної індустрії, невиробничі тенденції та збільшення сфери міського обслуговування з різноманітним його форм – формують нові концептуальні підходи до організації міського середовища. Нова тактика середовищного формоутворення спирається на концепції сучасної психології і спрямована на досягнення автентичності образу життя людини. Це передбачає створення проектними засобами середовищних ситуацій, де можливо досягнення такого стану людини, коли його думки та дії узгоджуються з емоціями, що дозволяє відмовитися від різних соціальних ролей та бути самим собою, проявити свої справжні думки, емоції і поведінку. В першу чергу міське формоутворення зараз вирішує соціальні проблеми - **рівномірність розподілу ресурсів, досяжність міських ресурсів всім мешканцям, рівноправ'я мешканців, етнічні проблеми тощо.**

Аналіз європейської проектної практики дозволив визначити основні напрями гуманізації міського середовища:

- редевелопмент існуючих промислових і транспортних територій, ревалоризація і ревіталізація міських деградованих територій і ландшафтів;

- партисипація - залучення мешканців в вирішення питань розвитку міста та міських просторів;
- екобудівництво та екодизайн, впровадження екологічних видів транспорту, організація пішохідних зон і вулиць, забезпечення велосипедного руху у містах, розвинення мережі громадського транспорту та обмеження руху особистого автомобільного транспорту;
- усунення наслідків спрощення організації середовища проживання людини за принципом «метро – робота – ліжка» (що призвело до середовищного відчуження, втрати почуття місця та знеособлення людини) шляхом переходу до проектування універсального середовища;
- створення безбар'єрного міського середовища;
- збереження національної ідентичності, охорона історико-культурної спадщини міст, розвинення нових функцій у історичних центрах (рекреація, туризм, пізнання, виховання).

Виявлено сучасні тенденції у формуванні міських просторів, які можливо позначити в цілому як ламання існуючих композиційних стереотипів (рис.14–17):

- зміна призначення традиційних функцій, наприклад, вулиці стають пішохідними, виставковими і ігровими просторами, а торговельні об'єкти перетворюються на творче, розважальне середовище;
- перенесення акцентів з архітектури будинків на формування міських просторів, де додаткові композиційні засоби можуть стати головними в забезпеченні єдності середовища;
- насичення інтер'єрів будинків екстер'єрними формами та винесення інтер'єрних об'єктів, процесів і композиційних прийомів в міські простори (екстеріоризація та інтеріоризація);
- вияв індивідуальності кожного окремого локального міського універсального середовища, типологічне різноманіття структурних елементів міського середовища;

Рисунок 14 – Злам стереотипів в формуванні міських просторів.

Місцева вулиця перекрита та перетворена в житловий двір. Вулиця озеленяється самими мешканцями на свій розсуд і смак. Амстердам, 2017 рік. Світлини Г. Осиченко

Рисунок 15 – Злам стереотипів в поведінці людей на міських просторах

Відмова від соціальних ролей, вільне неформальне спілкування та поведінка людей. Амстердам, 2017 рік. Світлини Г. Осиченко

Рисунок 16 – Злам стереотипів в розміщенні просторів відпочинку і спілкування

Розміщення громадських просторів на воді та на дахах громадських будівель (центр Немо). Амстердам, 2017 рік. Світлини Г. Осиченко

Рисунок 17 – Комерціалізація міських просторів та колаж історичних і сучасних архітектурних форм.

Зліва – плаваючий ярмарок тюльпанів на Гранд каналі в Амстердамі; праворуч – пішохідний бульвар в Роттердамі, 2017 рік. Світлина Г. Осиченко

- відмова від офіційної, суворої стилістики та впровадження полістилістики;
- відсутність жорсткої ієрархії в вияві значимості композиційних елементів, на роль домінанти може бути обрана будь - яка тема, наприклад конструктивна (в мостах С Калатрави), або властивості будівельних матеріалів (скло у Ж. Нувеля,), медіа фасади, малі архітектурні форми, покриття землі тощо;
- головна ідея – ідея руху, середовище трактується як подія та як пізнання, що призводить до формування динамічних експресивних композицій просторів, внесення ігрових елементів, розгортання сюжетів і пластичності форм;
- переосмислення поведінки мешканців від споглядання до активної дії, формування інтерактивного середовища;
- колаж історичних і сучасних форм, перебивання масштабу, багат шаровість, відкритість, незавершеність композиції просторів;

- інтеграція садів і парків з містобудівними структурами і архітектурними формами;
- поява гранично вільних, експериментальних форм і норм поведінки та відповідних їм меблі і обладнання міських просторів;
- формування рядових житлових комплексів як унікальних архітектурних ансамблів;
- «театралізація» форм життя та відповідна театралізація міських просторів, остання включає внесення рис яскравості, динамічності, видовищності, проведення культурно-розважальних заходів і театралізованих вистав, розрахованих на безпосереднє співучасть глядачів-карнавали, мітинги, ходи, ярмарки із застосуванням спеціальних елементів обладнання.

Не випадково, що саме урбодизайн як міждисциплінарний метод стає головним інструментом середовищного формоутворення в проектній культурі постмодернізму. Урбодизайн зорієнтований на комплексність вирішення проблеми, поведінкову ситуацію, функціональні параметри міських просторів, технологічність і безпечність процесів у середовищі, використання нових матеріалів і технологій, пошук нових форм, увагу до деталей та створення оригінального, видовищного та естетично виразного міського простору.

Різновиди лінійних просторів міст. Всі міські простори поділяються на лінійні та компактні, система міських просторів є лінійно-вузловою. Лінійні простори призначені для транзитного й прогулянкового руху, короткочасного відпочинку та прогулянок. Компактні простори – це місця «зупинок» людей та концентрації їх діяльності. Ширина лінійних просторів визначається містобудівними умовами та розподіляється від 10 до 80 м і більше.

Лінійні простори міста поєднують об'єкти, сприйняття яких базується на послідовному складенні низки картин, виникаючих при русі вздовж єдиної осі, продиктованої геометрією простору: *вулиці, пішохідні траси, водні артерії, бульвари, набережні, лінійно-комунікаційні простори житлових територій тощо*. Напруженість пішохідного потоку генерується архітектурної та культурно-побутової привабливістю лінійних просторів. Фізичні розміри

лінійних систем залежать від умов їх сприйняття та виду руху: пішохід бачить вулицю цілісно уздовж кілька сотень метрів, а до 3 км може відновити її вигляд по пам'яті. Велосипедний і автомобільний рух повністю змінює картину і може збільшити розміри лінійних просторів до 5–10 км.

Особливості дизайну міських набережних: принципи, прийоми та засоби дизайну набережних. Набережна – це простір перебування людей біля існуючої міської водойми, що використовується для купання, прогулянок і спілкування з природою. Набережну обмежують з одного боку ряд будівель та споруд, заборів, відкосів, озелених та промислових територій, а з іншого – берегова лінія – межа між суходолом та поверхнею будь-якої водойми. Набережні виконуються зазвичай, як споруди у вигляді підпірних стінок, рідше як наскрізна конструкція естакадного типу. Береги набережних в межах міської території зміцнюють. Вибір типу конструкції залежить від архітектурно-планувального рішення та функціонального призначення прилеглої території.

Існують наступні типи набережних з позиції пішохідно-транспортних зв'язків: *пішохідні набережні, комбіновані набережні (пішохідно-транспортні, транспортно-пішохідні), транспортні набережні.*

При формуванні громадських міських просторів враховується функціональна програма, що об'єднує найбільш поширені і універсальні функції: споживчу, рекреаційну, розважальну, комунікативну, пізнавальну, ігрову, спортивну, оздоровчу. Різноманітність типів просторів і способів їх використання зробить набережну більш привабливою. Різноманітність досягається поділом протяжного лінійного простору на безліч невеликих «місць» з різним функціональним навантаженням. На набережних виділяють такі основні функції: *спортивні зони, зони громадського харчування, пляжні зони, зони тихого відпочинку, зони для прогулянок та зони для відпочинку дітей.* Відмінною рисою просторів набережних є наявність водойми, і взаємодія з нею повинна лягти в основу принципів щодо формування даного простору. Набережні визначаються такими специфічними предметно-просторовими елементами і «паттернами» як пляжі, сауни, спуски до води, лінійні видові бельведери та оглядові майданчики, пішохідні мости, прогулянкові маршрути та плавучі об'єкти на воді (рис. 18–21).

<p>Оглядові майданчики, бельведери лінійного типу</p>		
	<p><i>Висячий міст Зарядьє. Москва.</i></p>	<p><i>Дивногірськ, Видовий майданчик</i></p>
<p>Спуски до води</p>		
	<p><i>Реконструкція набережної в м. Любляна (Словенія), 2012</i></p>	
		
	<p><i>Реконструкція променаду центра м. Веленьє, Словенія, 2012 – 2014.</i></p>	

Рисунок 18 – Специфічні елементи і патерни предметно-просторового середовища набережних: бельведери та спуски до води

Плавучі об'єкти та об'єкти на воді

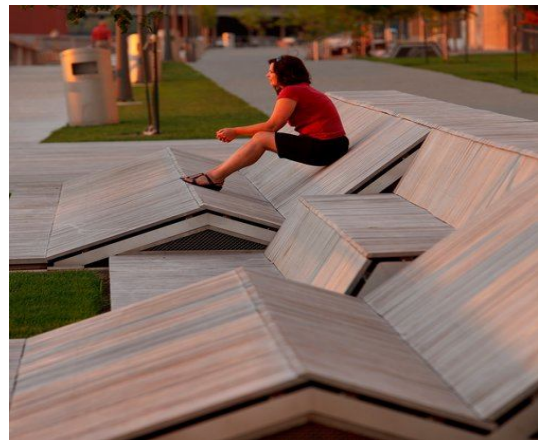

Реконструкція набережної Парижа. Проект (2013) та реалізація 2016 р.

Плавучий острів / OBVA & Dertien12. Брюгге, Бельгія

Пляжі: лави, шезлонги та пляжні місця

Реконструкція набережної Парижа., 2013

City Deck / StossLU, Вісконсін, США, 2012.

Рисунок 19 – Специфічні елементи і патерни предметно-просторового середовища набережних: плавучі об'єкти, пляжі та пляжні меблі

Пішохідні мости,
пішохідні
маршрути,
променади

Пішохідний міст Тюльпан в Амстердамі. Проект, 2013.

Пішохідний міст в Род-Айленд, 2020

Набережна Брісбена, 2013

Рисунок 20 – Специфічні елементи і патерни предметно-просторового середовища набережних: пішохідні мости та пішохідні променади

Сауни, роздягальні, павільйони

Модульні павільйони на пляжі. США, 2013.

Сауна в промисловій гавані шведського міста Гетеборг.

Причали

Амстердам, площа з причалами біля центру Немо, 2017. Фото Г.О. Осиченко

Рисунок 21 – Специфічні елементи і патерни предметно-просторового середовища набережних: причали, сауни та павільйон

Архітектурно- дизайнерські принципи формування міських набережних

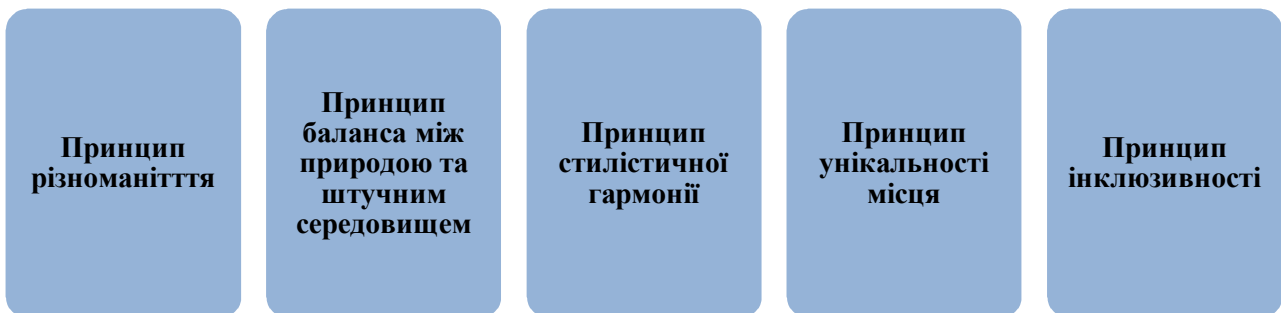

Рисунок 22 – Дизайнерські принципи формування міських набережних

Принцип різноманітття забезпечує функціональне різноманіття просторів і майданчиків, які містять різноманіття місць для сидіння. Також притаманна складність і різноманіття берегової лінії, яка потребує використання різноманітних матеріалів та малих архітектурних форм.

Принцип балансу між природою та штучним середовищем передбачає регулюючий дизайн, який здатний скоротити негативний вплив людського фактора на його оточення, який може забезпечити стабілізацію середовищних процесів і підтримання природних елементів середовища в належному стані за допомогою збирання, очищення водойм, реконструкції та підтримання рослинності.

Принцип стилістичної гармонії включає єдність композиції простору, що досягається стилістичною єдністю елементів предметно-просторового середовища, використанням специфічного дизайн-коду для конкретного типу набережної. Дизайн-код дозволить об'єднати весь простір в єдине ціле. Дизайн-код - правило формування зовнішнього вигляду забудови та елементів, що формують міських простір, що визначають вибір облицювальних матеріалів, колористичних рішень, основних стильових, пластичних і композиційних прийомів.

Принцип унікальності місця орієнтований на створення унікального простору, з індивідуальною стилістикою та предметним наповненням. Такий

простір повинен легко запам'ятовуватися та мати унікальні риси композиційної побудови.

Принцип інклюзивності полягає у доступності середовища не тільки для громадян з обмеженими можливостями здоров'я та літніх людей, а й для всіх категорій населення.

Сучасні тенденції в проектуванні набережних. Приклади організації набережних міст. Світовий досвід дозволяє визначити сучасні тенденції формування набережних *на містобудівному рівні*:

- забезпечення громадського доступу городян до води;
- перетворення набережних річок в публічні міські простору;
- очищення річок і відновлення біорізноманіття прирічкових ландшафтів;
- системність і комплексність відновлення всіх прирічкових ландшафтів міста з формування системи набережних;
- формування "водного фасаду" набережних за допомогою унікальних по архітектурі громадських будівель, інтегрованих в водойми;
- забезпечення пішохідних зв'язків до набережних;
- насичення різними функціями і процесами прирічкових територій;
- збереження візуальних зв'язків навколишньої забудови з водними пейзажами;

На рівні окремих просторів набережних спостерігаються наступні тенденції:

- створення інтерактивних просторів на набережних;
- вихід малих форм і майданчиків на поверхню води (рис. 23);
- активне використання міських меблів для відпочинку, прийняття сонячних ванн і купання на набережних;
- організація нових пішохідних мостів через водойму, організація молів, реконструкція існуючих мостів та організація на них пішохідних полос та майданчиків для споглядання водного фасаду;

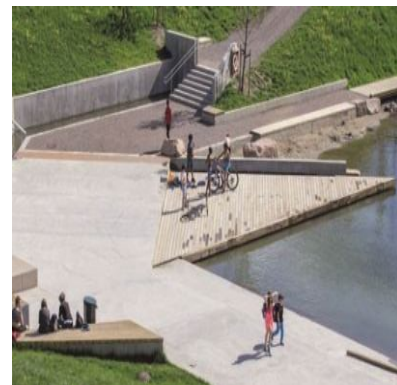
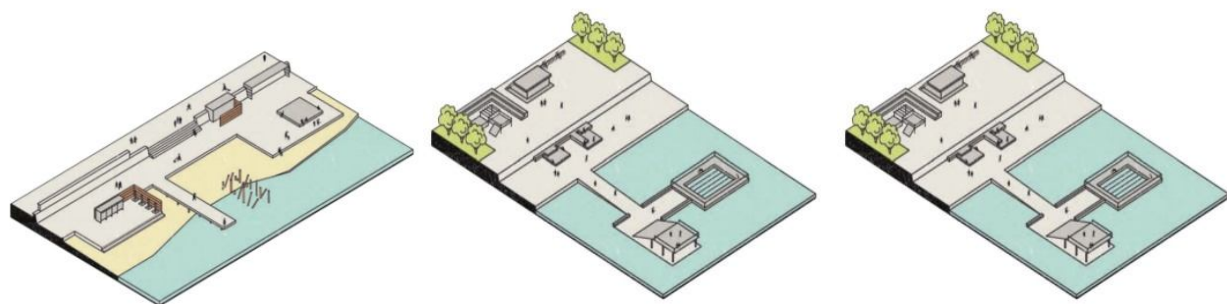

Рисунок 23 – Освоєння акваторії майданчиками та малими формами створює складність берегової лінії

- забезпечення спуску людини до води, що дозволяє забезпечити тактильну взаємодію людини з водою та організувати інтерактивне середовище;
- розміщення зеленої полоси озеленення з велосипедною доріжкою вздовж набережної;
- організація плаваючих садів, майданчиків для відпочинку;
- розміщення оглядових майданчиків;
- активізація перших поверхів будинків вздовж набережної (розміщення магазинів, кафе, клубів та відкритих майданчиків для відпочинку);
- будівництво необхідних павільйонів та об'єктів обслуговування на набережних;
- формування «природних набережних» з садами «третьої хвилі» (добір асортименту рослин, що потребують найменшого догляду);
- організація нових пішохідних маршрутів вздовж водойми.

В цілому, головними завдання реконструкції та формування набережних є забезпечення існування водної системи міста (екологічні завдання), формування публічних просторів на набережних, досяжних та з інтерактивними просторами (соціальні завдання), підвищення привабливості водних фасадів міста (естетичні завдання). Дизайнерські засоби (предметно-просторове наповнення, малі форми, міські меблі, покриття тощо) стають головними при організації сучасного типу набережних та визначенні їх архітектурного обліку.

Так при реконструкції набережної в м. Остенде були розміщені на узбережжі: парк піскових скульптур, кафе, пляжі, фонтани, магазини, місця для прийняття сонячних ванн, малі архітектурні форми, місця для прийняття їжі з морепродуктів тощо (рис. 24).

Рисунок 24 – Набережна м. Остенде (Бельгія): загальний вигляд, фонтан, пісковий парк, арт-форми на платформі набережної. Фото Г. Осиченко. 2017 р.

Набережна Кальвабод у Копенгагені (рис. 25) складається з двох основних площ, які простягаються над водою і розташовані з урахуванням умов сонячного світла і вітру. На південь, пірс дозволяє створити гнучкий

громадський простір на воді зі зручностями для проведення заходів, пов'язаних з творчою індустрією. За останні 10 років Копенгаген перетворився в оплот творчого класу, тому Kalvebod Brygge пропонує своєрідну «міську вітрину», яка дає організаціям, компаніям, фестивалям і ярмаркам місце на набережній. У зв'язку з цим простором створений активний водний анклав для різних видів водної діяльності. Площа і навколишні понтони надають необхідні умови для функціонування цих заходів. Потік човнів, що курсують до водного вузла і назад, також створює активний морський фон і забезпечують зв'язок площі з іншою частиною міста.

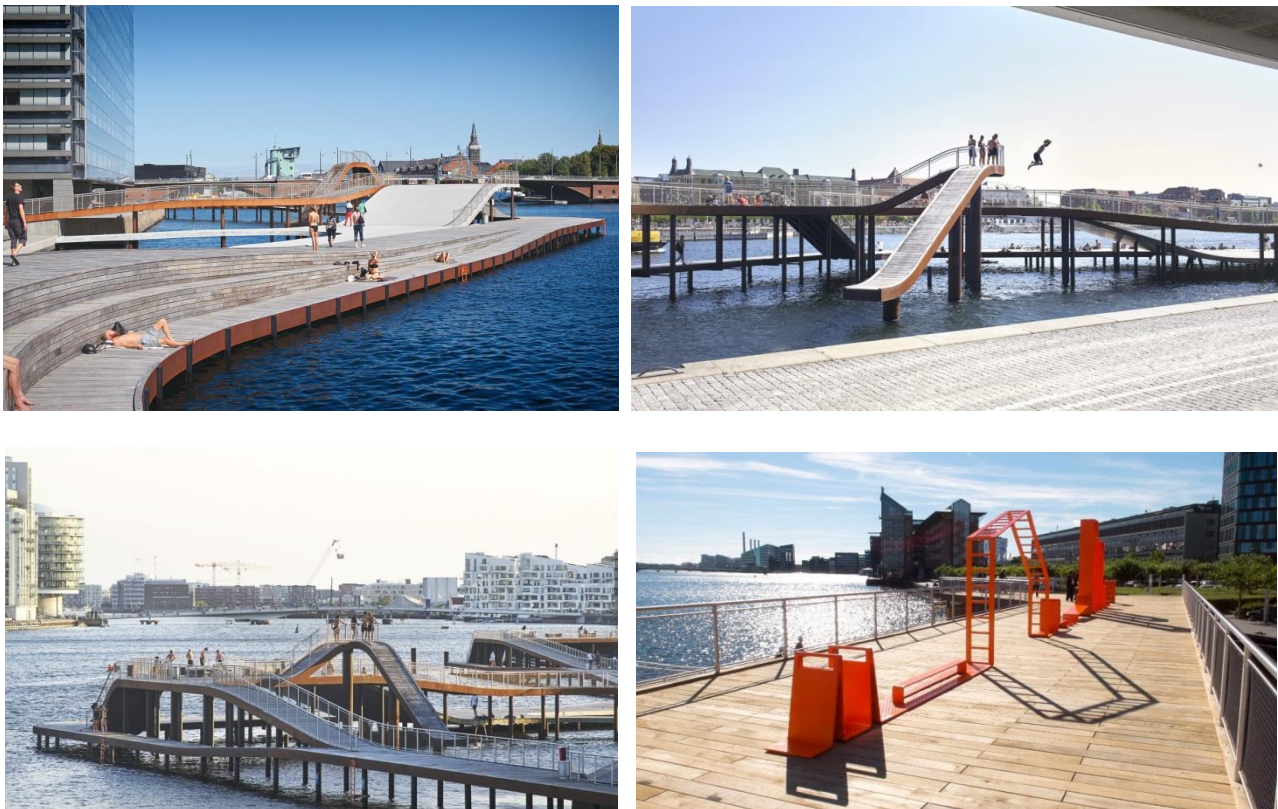

Рисунок 25 – Прибережна зона Кальвабод у Копенгагені (Данія). Приклад інтерактивного простору, що дає можливість людині взаємодіяти з водою безпосередньо

Друга площа діє як оазис на воді, забезпечуючи як близькість, так і доступ до води. Це місце для відпочинку з пляжем дозволяє відпочити від суєти міського життя. Там ще на другу чергу пропонується плавучий сад - морський парк, де зустрічаються міське і морське життя.

Лекція 7 Система пішохідно-прогулянкових просторів міст

1. Формування єдиної безперервної системи пішохідних-прогулянкових просторів міст. Поняття walkablecity
2. Принципи проектування пішохідного міста
3. Вимоги до проектування тротуарів пішохідних зон
4. Особливості дизайну пішохідних просторів
5. Принципи вуличного дизайну

Формування єдиної безперервної системи пішохідних-прогулянкових просторів міст. Розподіл пішохідного і транспортного руху призвів до необхідності формування комфортних і безпечних умов руху пішоходів у містах, що визначило появу окремого об'єкту проектування у ХХ столітті – пішохідно-прогулянкових просторів. Проектування пішохідно-прогулянкових просторів охоплює всі містобудівні рівні, від окремої вулиці до пішохідної зони та пішохідного міста в цілому.

Вулиці складають більше 80 % громадських просторів в містах, але часто вони не можуть забезпечити своїм оточуючим мешканцям простір, в якому люди можуть спокійно ходити, кататися на велосипеді, їздити, подорожувати і спілкуватися. Зараз європейські і американські міста очолюють рух по редизайну і реінвестуванню вулиць як громадських місць для людей та комфортних артерій для їх руху. Масова розробка і реалізація нових проектів пішохідних просторів і зон відбувається в США, Канаді, Німеччині, Австралії та ін. Прогулянки і громадський транспорт визнаються взаємозалежними елементами сталої міської мобільності, котрі формують єдину пішохідно-транспортну мережу міста, а також добре продумані та естетичні міські простори. За кордоном проводяться активні дослідження існуючих пішохідних зв'язків у містах. Для визначення їх пристосованості для пішоходів використовуються *міри доброзичливості міських територій* для прогулянок, однією з шкал кількісної оцінки є *WalkScore*. Використовується при цьому наступний термінологічний апарат: *walkability* – міра дружності і можливості пішохідних прогулянок і переміщень пішки в міських просторах; *walk UPS*

(walkableurban place) – пішохідно-прогулянкова зона; *walkability* – сприятливе для прогулянок і пішоходів місто в цілому, тобто пішохідне місто.

Існує рейтинг найбільш сприятливих для прогулянок міст. Рейтинг американських міст 2014 року очолюють Нью-Йорк, Сан-Франциско, Бостон, Філадельфія, Майямі, Чикаго, Вашингтон та ін., в яких *WalkScore* знаходиться в межах від 87,6 до 74,8.

Принципи проектування пішохідного міста. Важливою складовою проектування *walkability* (пішохідного міста) є система пішохідно-прогулянкових просторів міста (ППП). Практикою проектування і теоретичними дослідженнями встановлені закономірності побудови системи пішохідно - прогулянкових просторів міста (ППП), які реалізуються у наступних принципах організації ППП: *принципи концентрації об'єктів культурно-побутового обслуговування та публічних просторів, спадкоємності та відповідності, принцип безперервності і дискретності системи пішохідно-прогулянкових просторів міста, а також принципи диференціації та антропоцентризму.*

Принцип *відповідності* виражає узгодженість системи пішохідно-прогулянкових просторів міста з природною підосною міста, його транспортним каркасом, функціональним зонуванням, системою культурно-побутового обслуговування міста, структурою унікальних об'єктів обслуговування та об'єктів рекреації міста, а також відповідність системи ППП розміру міста та щільності населення окремих районів міста. Принцип *концентрації* визначається скупченням, зосередженням на пішохідно-прогулянкових просторах міста об'єктів дозвілля, харчування, розваг, рекреації та ін. видів громадського обслуговування. Тим самим досягається різноманіття видів проведення вільного часу та створюються умови для підвищення щільності відвідувань пішохідних зон та інтенсифікації використання територій. Принцип *спадкоємності* визначає максимальне і ефективне використання потенціалу історико-культурної спадщини при формуванні системи ППП міста. По перше, зберігаються існуючі пішохідні зв'язки і зони

міста. По друге, принцип спрямований на збереження цінних пам'яток історії, культури і архітектури та передбачає включення їх у структуру нових пішохідних зв'язків. Принцип *безперервності і дискретності* полягає у створенні безперервної розгалуженої системи пішохідних маршрутів, яка складається з набору самодостатніх дискретних пішохідних зон і фрагментів середовища, що сприяють відпочинку людини в процесі руху. Принцип *диференціації* полягає в ускладненні функціональної, планувальної, поведінкової і рекреаційної структури пішохідно-прогулянкових просторів міста. Він досягається розділенням учасників руху в межах системи ППП; функціональною спеціалізацією окремих пішохідних зон і вулиць міста, серед яких виділяються пішохідно - прогулянкові, торгово-пішохідні, шопінг - зони, рекреаційні, туристично – пішохідні, експозиційні, велосипедно-пішохідні та комбіновані пішохідні простори. Принцип *антропоцентризму* полягає у відповідності системи пішохідних просторів міста на всіх містобудівних масштабних рівнях особливостям тілесної, біологічної і психічної природи людини. Принцип включає безпеку і комфортність пішохідних просторів, ергономічність і антропометрію просторів, композиційну цілісність і естетичність системи ППП.

Принципи диференціації, концентрації та антропоцентризму набувають більшу важливість на мезо- і мікро-рівнях проектування. Масштабний рівень проектування визначає і пріоритетні засоби і прийоми архітектурно-планувальної організації ППП.

В сучасній практиці існують функціональний та маршрутно-тематичний підходи до формування мережі пішохідних зв'язків на рівні міста. В першому підході трасування пішохідних просторів визначають необхідні доцільні зв'язки між функціональними складовими і об'єктами міста, у другому підході формування мережі пішохідно-прогулянкових просторів визначається пріоритетом композиційних вимог і естетики, формуються основні тематичні шляхи.

Американськими дослідниками визначені наступні **ВИМОГИ ДО проектування тротуарів пішохідних зон:**

- покриття тротуарів повинно відповідати всім порам року, особливо можливостям прибирання снігу;
- всі шляхи, вулиці, провулки *walk UPS* повинні мати тротуари;
- ширина тротуарів повинна задовольняти потреби руху на ньому декількох людей та потреби відпочинку на вулиці;
- пішохідно-прогулянковий простір повинен бути інклюзивним, досяжним всім мешканцям незалежно від їх вікових і фізичних здібностей;
- пішохідно-прогулянковий простір повинен бути добре освітлений у вечірній і нічний час;
- пішохідно-прогулянковий простір повинен бути багатофункціональним, на вулиці необхідне розміщення об'єктів культурно-побутового обслуговування з відкритими вітринами;
- повинна бути диференціація пішохідно-прогулянкового простору на простори пішого руху, руху велосипедистів та руху транспорту;
- наявність вуличної меблі на просторах;
- наявність частих переходів на інший бік вулиці.

До дизайнерських засобів формування пішохідно-прогулянкових просторів відносяться: *архітектурні(будівлі і споруди) й ландшафтні засоби, світло-кольоровий дизайн, засоби візуальної комунікації, малі архітектурні форми, міські меблі, медіафасади, монументально-декоративне мистецтво, суперграфічні композиції, streetart, інсталяції, геопластика та покриття поверхні землі (мощення).*

Особливості дизайну пішохідних просторів полягають у необхідності врахування:

- їх лінійної структури при побудові цілісної композиції;
- сезонності використання і заповнення просторів в Україні;
- наповненості просторів людьми та транспортом, включенням їх у процеси, що відбуваються у просторі;

- переважаючої ролі в композиції додаткових композиційних засобів та предметно-просторового наповнення. В залежності від дизайнерської ідеї той чи інший засіб може брати на себе функцію об'єднання простору у єдине ціле, або претендує на акцент або домінанту;

- великої ролі в організації просторів оформлення та обладнання поверхні землі (геопластика, рисунок покриття);

- проектуванні сценарію сприйняття композиції пішохідного лінійного простору та врахування постійних поведінкових сценаріїв людей у просторі, а також сценаріїв свят та окремих подій.

До характерних патернів пішохідних просторів відносяться наступні типи елементів: *лінійний променад та маршрут руху; вуличні кафе, місця для відпочинку, парклетки (рис.26), зупинки громадського транспорту, світлоформи та водні устрої.*

Принципи вуличного дизайну. Європейськими дослідниками визначені принципи вуличного дизайну: *публічність, комерційність, редизайн, безпека, екосистемність та принцип «діяти зараз».*

Новими тенденціями в композиційній організації пішохідно-прогулянкових просторів слід визначити велику роль покриття, що претендує на роль домінуючого елемента, який поєднує великі простори в єдину композицію. Ця тенденція має історичне підґрунтя, але зараз міська підлога вирішується як великомасштабна супрематична композиція, в якій колір домінує над іншими властивостями живопису.

Сучасні тенденції дизайну пішохідних просторів полягають також у використанні новітніх технічних засобів та інженерного обладнання (медіафасади, інсталяції, еколіхтарі, тротуари, що рухаються, тощо); формуванні багатоярусних інтерактивних просторів; поєднанні у просторах процесів руху (прогулянкового і транзитного) та перебування, які потребують розмежування та художньої візуалізації для полегшення орієнтації й адаптації людини, створення «зелених вулиць» за рахунок реконфігурації існуючих, використання парклетів (рис. 26) на вулицях та ін.

Таблиця 2 – Принципи вуличного дизайну

публічність	комерційність	редизайн
<p>Вулиці - це громадські місця. Вони відіграють велику роль в суспільному житті міст і територіальних громад і повинні бути спроектовані як громадські місця, а також як канали для руху</p>	<p>Великі вулиці відмінно підходять для бізнесу. Вулиці є економічним надбанням і функціональним елементом. Добре продумані вулиці забезпечують більш високі доходи для бізнесу і більш високі цінності для домовласників</p>	<p>Вулиці можуть бути змінені: переміщення бордюрів, вирівнювання рівнів землі, перенаправлення трафіку руху там, де це необхідно. Реконфігурація вулиць для задоволення нових потреб. Вуличний простір також може використовуватися повторно для різних цілей, таких як парклети, велосипедний і пішохідний рух</p>
безпека	екосистемність	діяти зараз
<p>Безпека руху пішоходів, велосипедистів та транспорту. Безпека перетину шляхів, зведення до мінімуму конфліктів із зовнішніми факторами, особливо такими як шум та рух автотранспорту. Необхідність нічного освітлення</p>	<p>Вулиці - це екосистеми. Тротуари - водопроникні та біозахисні системи; управління зливовими стоками; наявність дерев на вулицях, які забезпечують тінь і мають вирішальне значення для здоров'я міст. Екологія повинна діяти як основа довгострокового і сталого проектування</p>	<p>Швидке впровадження проектів і використання недорогих матеріалів. Поетапний підхід до великого редизайну, де тимчасові матеріали використовуються в короткостроковій перспективі, а потім замінюються постійними матеріалами після отримання фінансування та узгодження дизайну з громадськістю.</p>

Рисунок 26 – Парклеты на вулицях Сан-Франциско.

Лекція 8 Дизайн ігрових міських просторів для дітей

1. Масштабні рівні ігрових просторів для дітей
2. Особливості дизайну дитячих ігрових просторів
3. Сучасні напрямки в дизайн дитячих ігрових просторів
4. Сучасні тенденції в проектуванні міських дитячих ігрових просторів

Завдання сучасної архітектури полягає в тому, щоб створити для людей такі комфортні умови існування, в яких вони б почувалися вільно і могли реалізувати себе як особистості. Особливо це стосується дітей. Міські вулиці та парки повинні стати для дітей не місцем страху, а місцем щасливого, успішного і гармонійного розвитку. Виховання дітей є дуже важливим завданням, що стоїть перед суспільством. Метою такого виховання є максимальний розвиток дитячого світосприйняття, становлення дитини як повноцінної, свідомої і творчої особистості. Розвиток дитини багато в чому залежить від предметно-просторового середовища, що оточує його і різними способами впливає на різні аспекти його розвитку: культурний, фізичний і моральний. В силу своєї специфіки ігрове середовище дітей повинне бути об'єктом пильної уваги архітекторів і дизайнерів, які при проектуванні дитячих ігрових зон, повинні спиратися на дослідження педагогів, психологів, медиків і ергономістів, що дозволяє уникати серйозних помилок, здатних завдати шкоди дитині.

Історично формування ігрових просторів для дітей бере початок з XIX століття. Але лише з середини XX століття усвідомлена була важливість формування дитячих ігрових просторів та виявлена необхідність відокремити такий об'єкт дослідження і проектування як міські ігрові простори для дітей.

Масштабні рівні та типологія ігрових просторів для дітей. Традиційно в рамках системного підходу ігрові простори розглядаються як системний міський об'єкт, що має відповідні *масштабно-ієрархічні рівні*, котрі відповідають розмірам дитячих ігрових просторів, значенню їх в структурі міста, складу функціональних зон та ступеню досяжності населення. Виділяються декілька рівнів міських ігрових просторів для дітей:

- *Макрорівень*: загальноміський парк дитячого відпочинку як окремий елемент чи як складова загальноміського поліфункціонального парку відпочинку; загальноміські спеціалізовані дитячі парки; унікальні спеціалізовані дитячі парки за межами міста (від 3-5 га до 250 га). Наприклад, дитячий парк у місті Суми; дитячий зоопарк у Берліні; національний дитячий парк в Йокагамі, Японія; Діснейленди у Франції, США; Ефтелінг - парк в містечку Каатшовел, Нідерланди.

- *Мезорівень*: дитячі ігрові зони районного значення; спеціалізовані дитячі сквери; містечка дитячого відпочинку у міських районах. Зони середніх розмірів (1- 3 га) мають широке розповсюдження в Швеції, США, Європі, Росії та Україні;

- *Мікрорівень*: невеликі дитячі ігрові майданчики локальних просторів: в житлових дворах, центрах міст, біля громадських споруд, на вулицях, набережних, бульварах та на території мікрорайонних садів.

На основі існуючого світового досвіду визначено типологію ігрових просторів для дітей: за масштабним рівнем і розміром (*спеціалізовані загальноміські парки дитячого відпочинку, районні парки і дитячі ігрові зони, локальні ігрові зони, ігрові майданчики для дітей*); за функцією (*інтегральні, полі- та мульти-функціональні, монофункціональні або спеціалізовані, серед останніх виявлено спортивні, пізнавальні, виставкові, атракціонів, ігрові, розважальні, дитячі зоопарки та ботанічні сади тощо*).

Особливості дизайну дитячих ігрових просторів:

а) Ігрові простори для дітей не підлягають укрупненню і потребують формування системи взаємопов'язаних невеликих за площею зон і майданчиків, рівномірно розміщених по всій сельбійській території міста. Це пов'язано з необхідністю пішохідної досяжності просторів для дітей, можливістю забезпечення потреб дітей на невеликих територіях, масштабних їх антропометричним даним.

б) Факторна залежність закономірностей формування ігрового простору та його ігрового обладнання від біопсихологічних особливостей розвитку дітей

різних вікових груп, типів ігрової діяльності, а також від містобудівних факторів. Це викликає необхідність диференціації ігрового обладнання та розділення ігрових просторів за віковими групами дітей. Виділяють наступні вікові групи дітей і відповідно типи ігрових просторів: ігрові майданчики для дітей 1 –2 років; ігрові зони для дітей 2 –3 років; ігрові зони для дітей 3 –5 років; ігрові зони для молодших школярів, міські простори для тинейджерів (рис.27 –31).

в) Необхідності розміщення майданчиків відпочинку дорослих в межах фізичного і візуального контролю за ігровими просторами дітей ясельної групи.

г) Необхідності забезпечення досяжності ігрових просторів для дітей з обмеженими фізичними можливостями.

д) Визначальній ролі кольору, стилю ігрового обладнання і антуражу в формуванні образного вирішення ігрових просторів.

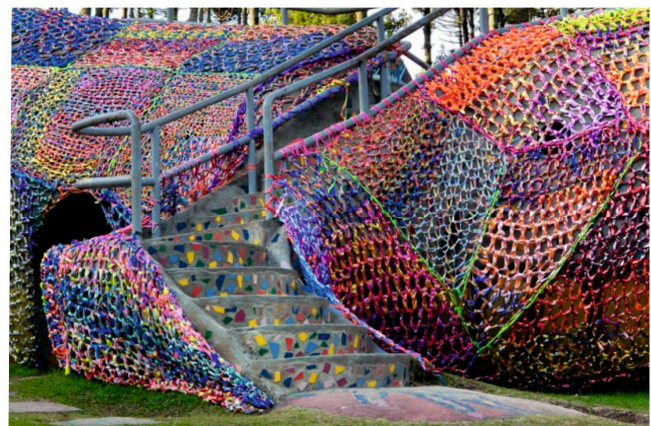
е) Необхідності активного використання арт-інсталяцій та ігрових інсталяцій для створення інтерактивного середовища.

Сучасні напрямки дизайну дитячих ігрових просторів. В сучасній архітектурі спостерігаються декілька паралельних напрямків в дизайні дитячих ігрових просторів. *Екологічний напрям* представлений великою кількістю різноманітних дитячих ігрових просторів з перевагою природного ландшафту, в яких обладнання створене з природних матеріалів, або з екологічно чистих відходів, або форми обладнання надихаються природою (*natureinspired playground*). *Біопсихологічний напрям* характеризується спрямованістю на гармонійний розвиток фізичного тіла дитини, її психіки, соціальної адаптації та когнітивних здібностей, з урахуванням потреб різних вікових груп дітей. В проектуванні дитячого ігрового обладнання приймають участь фізіологи, ергономісти, психологи та інженери. Методики проектування базуються на сучасних педагогічних концепціях, в яких гра визнається видом пізнання дійсності і навчання дітей.

Рисунок 27 – Ігрові зони для дітей 1-2 років (США)

Особливі вимоги до просторів: яскравий колір; обладнання розраховано на одну дитину в основному; мобільне; зооморфних або предметних форм; розвиває рухову активність; безпечне м'яке покриття підлоги; ізоляція від дітей старших вікових груп; майданчики розташовані в житловому дворі або в парку; територія часто огорожується

Ліворуч: іграшка – конструктор з легких піноблоків, США; праворуч: плетений крокодил для лазіння в Сан-Паоло, Бразилія; внизу – скеледром для малечі

Рисунок 28 – Ігрові зони для дітей 2-3 років

Особливі вимоги до просторів: тактильність поверхонь обладнання; наявність обладнання для конструкторської гри, розвитку активності і фізичної спритності; яскравий колір

а) в'язана конструкція для лазіння малюків (Японія)

б) басейн для дітей в парку (Сінгапур)

Рисунок 29 – Ігрові зони для дітей 3-5 років.

Особливі вимоги до просторів: обладнання повинно розвивати спритність тіла і координацію рухів, фізичну саморегуляцію і рівновагу, сприяти загартовуванню

а) Майданчик пригод, Бельгія, Арх. бюро Carve и OMGEVING

б) The Rampart Wave, парк Бландан, Лион, 2014, арх. BASE (Build A Super Environment)

Рисунок 30 – Ігрові простори для молодших школярів

Особливості просторів для молодших школярів: потреба в обладнанні для групових ігор, спортивних занять, наявність місць неформального спілкування, місць ризику та таємничості, необхідність розвитку фізичних та пізнавальних здібностей

«Factoría Joven» в м. Меріда, Іспанія, арх. Selgas Cano Architects

Рисунок 31 – Публічні простори для тинейджерів

Особливостями просторів для підлітків (тинейджерів) стає наявність специфічних елементів, таких як скейт-парки, велопарки, скеледроми, місця неформального спілкування, зони для творчого самовираження (зони графіті, інтерактивні скульптури тощо)

Соціальний напрям характеризується усвідомленням в архітектурній теорії соціальної важливості громадських просторів міст, яким притаманні загальнодоступність, демократичність, комфортність, багато функціональність, гнучкість, образність та сомасштабність людині. Дитячі ігрові простори стають не просто необхідним елементом великомасштабних громадських просторів міст (як Superkilen в Копенгагені, Данія; HartsMillSurrounds в Порт Аделаїді, Австралія), а претендують на центри міської комунікації. Досяжність ігрових просторів для всіх дітей реалізується в ідеї *інклюзивних майданчиків*, на яких діти з обмеженими можливостями можуть спільно грати зі звичайними дітьми. За кордоном спостерігається експансія ігрових майданчиків на території лікарень, аеропортів, університетів та торговельних центрів. А з 2011 року в США почали з'являтися так звані *«впливаючі майданчики та парки»* (popplayground та poppark). Влітку певні місцеві вулиці міст закриваються для руху з 10 до 16 години, на них обладнаються дитячі майданчики з широким спектром безкоштовних ігор і спортивних заходів (йога, теніс, регбі тощо).

Мистецький напрям включає співпрацю архітекторів, дизайнерів і художників та ставить за мету інтеграцію ігри і мистецтва. Виявився в прагненні до унікальності кожного простору, синтезу мистецтв, активному використанні кольору на поверхнях великих міських площин та в розповсюдженні динамічних ігрових інсталяцій (instant playground з парасольок в Сан-Франциско; барвисті мережі в FujiHakone –IzuNationalPark, Японія та ін.)

Розважальний напрям продовжує індустрію розваг та спрямований на створення унікальних, «святкових» об'єктів епізодичного відпочинку дітей і дорослих. Використовуються всі засоби для залучення відвідувачів, створюється *інтерактивне середовище*, в тому числі і за допомогою високих електронних технологій (Zabul Technology Park в м. Дубай). Позитивним в цьому напрямі є поєднання ігрових просторів дітей і дорослих.

В Україні практично кожен житловий двір має дитячі майданчики з певним стандартним ігровим обладнанням. Але спостерігається декілька

основних проблем. Перша – це втрата майданчиками своєї специфічності: їх просторові вирішення, як і набір обладнання є шаблонними і стереотипними. Друга проблема, питання безпеки дітей на майданчиках вирішується ще слабо, діти часто травмуються через недосконале обладнання. Ігрові простри інших масштабних рівнів представлені в Україні дуже слабо. На противагу в Європі і США спостерігається брак дитячих ігрових просторів на мікрорівні, що і викликало появу «впливаючих» дитячих майданчиків. Особливо цінується здійснення гри на відкритому повітрі, що загартовує дитину, сприяє розвитку любові і повазі до навколишнього середовища та створює умови для соціального розвитку дитини, забезпечуючи деяку свободу від кордонів і правил гри, а також можливості для дивергентного мислення дитини.

Визначено **основні сучасні тенденції в проектуванні міських дитячих ігрових просторів на містобудівному рівні**: тенденція відкриття «місця», «виробництво» унікальних ігрових просторів, які покращують естетику міського середовища та претендують на центри соціальної комунікації і містобудівні доміанти; тенденція відмови від ізоляції, тобто ігрові простори розповсюджуються на всій території міста і з'являються у несподіваних місцях.

На об'єктному рівні відбувається ускладнення типів і видів ігрових просторів для дітей; розмиття меж дитячого ігрового простору і простору розваг для дорослих; формування інклюзивних просторів та інтерактивного ігрового середовища.

На рівні предметного наповнення ігрових просторів спостерігається: поєднання високо індустріального ігрового устаткування з унікальними авторськими формами ігрових елементів; динамічність обладнання за рахунок використання ігрових інсталяцій; синтез мистецтв, дизайну, ергономіки та ігри; використання інтенсивних контрастних кольорових гам; ергономічність елементів; використання принципів універсального дизайну.

Список рекомендованих джерел для освоєння лекційного курсу

Базові

1. Основи дизайну архітектурного середовища : підручник / В. О. Тімохін, Н. М. Шебек, Т. В. Малік та ін. – Київ : КНУБА, 2010. – 400 с.
2. Дизайн архитектурной среды : учебн. для вузов / Г. Б. Миневрин, А. П. Ермолаев, В. Т. Шимко и др. – М.: Архитектура-С, 2005. – 504 с.
3. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории : учебн. пособие / В. Т. Шимко. – М.: Архитектура-С, 2006. – 296 с.
4. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды : учебник / В. Шимко. – М.: Архитектура-С, 2006. – 384 с.
5. Пигулевский В. О. Дизайн и культура / В. О. Пигулевский. – Харьков: Изд-во «Гуманитарный центр», 2014. – 316 с.
6. Аронов В. Р. Архитектура и дизайн / В. Р. Аронов. – М.: ЦНТИ по гражданству, строительству и архитектуре, 1975. – 339 с.
7. Малік Т. В. Історія дизайну архітектурного середовища : навч. посіб. – Київ : КНУБА, 2003. – 192 с.

Допоміжні

8. Гуманитарный комплекс архитектуры. К вопросу о гуманитарных исследованиях в архитектуре : монография / под общ. ред. д-ра архит. С. А. Шубович ; Харьков. нац. акад. город. хоз-ва. – Харьков : ХНАГХ, 2005. – 311 с.
9. Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник / Г. Б. Миневрин, В. Т. Шимко, А. В. Ефимов и др.: под ред. Г. Б. Миневрина и В. Т. Шимко. – М.: Архитектура-С, 2004. – 288 с.
10. Lang Jon. Urban design: A typology of procedures and products/ Jon Lang. – Architectural press: Elsevier, 2005. – 411p.
11. Линч К. Образ города./ К. Линч. – М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.
12. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве / Пер. с англ. В. Л. Глазычева; под ред. А. В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1986. – 264с.

13. Рунге В.Ф., Основы теории и методики дизайна / В. Ф. Рунге, В. В. Сеньковский. – М. : МЗ-Пресс, 2001. – 252с.
14. Hall E. The Hidden Dimension / Edward T. Hall.– NewYork: Doubleday, 1966. – xii + 193 p.
15. Архитектура и эмоциональный мир человека / [Г. Б. Забельшанский, Г. Б. Миневрин, А. Г. Раппапорт, Г. Ю. Сомов]. – М.: Стройиздат, 1985. – 208 с.: ил.
16. Базыма Б. А. Цвет и психика / Б. А. Базыма. – Харьков, 2001. – 172 с.
17. Бычков В. В. Эстетика : учебник / В. В. Бычков. – М.: Гардарики, 2004. – 556 с.
18. Дэй К. Места, где обитает душа: архитектура и среда как лечебное средство / К Дэй ; Пер. с англ. В. Глазычева. – М.: Издательство «Ладья». Академия городской среды, 1985. – 280 с.: ил.
19. Зитте К. Художественные основы градостроительства [пер. с нем. Я. Крастиныша] / Камилло Зитте. – М.: Стройиздат, 1993. – 255 с.: ил.
20. Земпер Г. Практическая эстетика / Готфрид Земпер; пер. с нем. В.Г. Калиша. – М.: Искусство, 1970. – 320 с.
21. Крампен М. Проксемика – секрет человеческой архитектуры / М. Крампен // Семиотика пространства : сб. науч. тр. Международной ассоциации семиотики пространства [Под ред. А. А. Барабанова]. – Екатеринбург : Архитектон, 1999. – С.285 –299.
22. Мироненко В. П. Архітектурна ергономіка : підруч. для студ. вищих навч. закл. / В. П. Мироненко. – Київ : НАУ-друк, 2009. – 240 с. ; іл.
23. Основы эргодизайну : навч. посіб./ В. О. Свірко та ін.; Укр. НДІ дизайну та ергономіки, ХДАДіМ. – Київ : НАУ, 2011. – 300 с.; іл.
24. Осиченко Г. О. Аспекти аналізу міського середовища / Г. О. Осиченко // Містобудування та територіальне планування : Науково-технічний збірник; Відпов. ред. М. М. Осетрін. – Київ : КНУБА, 2013. – Вип.49. – С.395 –404.

25. Плюснин Ю. М. Пространственное поведение человека (методы проксеимических исследований) / Ю. М. Плюснин. – Новосибирск : Институт философии и права Сибирского отделения РАН, 1990. – 45 с.

Методична література

26. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Дизайн міських просторів» (для студентів 5 курсу спеціальності 191 «Архітектура та містобудування», освітньо-професійна програма підготовки магістрів «Дизайн архітектурного середовища») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. Г. О. Осиченко. – Харків: ХНУМГ ім О. М. Бекетова, 2018. – 30 с.

Список рекомендованих джерел для поглибленого вивчення теми

«Система пішохідно-прогулянкових просторів міст»

27. Белов Максим Игоревич. Дизайн пешеходной улицы (Принципы организации предметно-пространственной среды): автореферат дис. ... кандидата искусствоведческих наук: 17.00.06. – Всероссийский научно-исследовательский институт технической эстетики. – Москва, 2012.

28. Безродный Н. Опыт организации пешеходных зон в городах УССР. – М. : Стройиздат, 1988

29. Буга П. Г. Организация пешеходного движения в городах : учебное пособие / П. Г. Буга. – М: Высшая школа, 1980.

30. Валеев П. Пешеходные пространства городских центров / П. Валеев. – Москва : Стройиздат, 1983. – 192с.

31. Либерман С. Ю. Организация пешеходных зон в больших городах.– М. : МГУНТИ, 1982.

32. Ornetzeder, M., Hertwich, E.G., Hubacek, K., Korytarova, K. and Haas, W. The environmental effect of car-free housing: A case in Vienna. – Ecological Economics (2008) – 65 (3), – P.516-530.

33. Осиченко Г. Концепція парадигми естетики містобудування / Г. Осиченко // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. – Вип. 51. – Київ : КНУБА, 2014. – С. 413–422.
34. Осиченко Г. О. Принципи організації системи пішохідно-прогулянкових просторів міста / Г. Осиченко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : Науково-технічний збірник. – Вип.40. – Київ : КНУБА, 2015.– С. 260–267.
35. Осиченко Г. О. Історичні передумови формування і розвитку пішохідно-прогулянкових просторів міста / Г. Осиченко // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. – Вип. 58. – Київ : КНУБА, 2015. – С. 372–379.
36. Пронин Е. С. Планировочные особенности пешеходных зон в городах ФРГ. – М.: Экспресс -информация МГЦНТИ, вып. 4/1. – 1987.
37. Pedestrian malls in the United States/ // wikipedia // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Pedestrian_malls_in_the_United_States
38. The 10 Most Pedestrian-Friendly Cities In America [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gizmodo.com/the-10-most-pedestrian-friendly-cities-in-america-1698841697>
39. Pedestrian Cities / Quality of Life// NEW URBANISM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newurbanism.org/pedestrian.html>
40. Рунге В. Ф. Эргономика в дизайне среды / В. Ф. Рунге, Ю. П. Манусевич. – М. : Архитектура-С, 2005.
41. Сотникова И. В. Ландшафтно-градостроительная организация транзитных городских пространств (на примере Волгограда): Автореферат дис. канд. архит. 18.00.01. – Санкт-Петербург, 2008.
42. Шестернева Н. Н. Архитектурная типология и принципы развития существующих пешеходных коммуникаций большого города : Автореферат дис. канд. архит. 18.00.01. – Санкт-Петербург, 2007.

Список рекомендованих джерел для поглибленого вивчення теми

«Дизайн ігрових міських просторів для дітей»

43. Агде Г. Проектирование детских игровых площадок/ Г. Агде, А. Нагель, Ю. Рихтер. – М.: Стройиздат, 1988. – 88 с.
44. Бычкова Д. Like teen spirit: как возникла самая опасная игровая площадка для подростков play-scapes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://urbanurban.ru/blog/space/756/Like-teen-spirit-kak-voznikla-samaya-opasnaya-igrovaya-ploschadka-dlya-podrostkov/> (дата доступа 20.01.2017).
45. Городской музей: как обувная фабрика стала игровой площадкой. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.blogbaster.org/gorodskoy-muzei-kak-obuvnaya-fabrika-stala-igrovoiy-ploshhadkoy/> (дата доступа 20.01.2017).
46. Горохов В. Парки мира / В. Горохов, Л. Лунц. – М.: Стройиздат, 1985. – 328 с.
47. Григорьев А. Проектирование. Детские игровые площадки : учеб. пособие / А. Д. Григорьев. – Магнитогорск : МаГУ, 2012. – 234 с.
48. Inclusive playgrounds/ 7 principles of Inclusive playground design [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inclusiveplaygrounds.org/> (дата доступа 28.11.2015).
49. Маслова А. Значение игры в развитии ребенка / А. И. Маслова. – М. : Просвещение, 1994. – 123с.
50. Краткий справочник архитектора: Ландшафтная архитектура/ Под ред. И. Родичкина – Київ : Будивельник, 1990. – 336 с.
51. Play-scapes [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.play-scapes.com/>(дата доступа 12.04.2015).
52. Осиченко Г. О. Організація дитячих ігрових просторів у сучасному місті / Г. О. Осиченко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб. – Вип. 47. – Київ : КНУБА, 2017. – С.148– 156.
53. Осиченко Г. О. Сучасні тенденції в формуванні дитячих ігрових просторів у містах / Г. О. Осиченко // Zbior artykulow naukowych Konferencji Miedzynarodowe j Naukowo-Praktycznej “Wspolczesnetendencjewnauceiedukacji” (30.01.2016–31.01.2016) – Warszawa : Wydawca: Sp.z.o.o. “Diamondtradingtour”, 2016. – Z 40. – P. 35– 41.
54. Осиченко Г. О. Особливості використання медіа об’єктів у історичному середовищі міста / Г. О. Осиченко, А. О. Хлюпин // Сучасні

проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб. – Вип.46 – Київ : КНУБА, 2016. – С. 182–186.

Посилання на джерело світлин в ілюстраціях

Рисунок 18 – Джерело світлин: Висячий міст Зарядьє. Москва. Сайт <http://calameo.download/00403527598699506d3d5>, Дивногірськ, Видовий майданчик; Сайт <https://www.archdaily.com/897217/viewing-platform-with-canopy-and-amphitheater-ooo-adm>, Реконструкція набережної в м. Любляна (Словенія), 2012; Сайт: <https://www.publicspace.org/works/-/project/g072-preureditve-nabrezij-in-mostovi-na-ljubljanic>, Реконструкція променаду центра м. Веленьє, Словенія, 2012 – 2014; Сайт <https://www.architecturelab.net/velenje-city-center-promenada/>

Рисунок 19 – Джерело світлин: Реконструкція набережної Парижа. Проект (2013) та реалізація 2016 р. Сайт <https://anastasis.me/archives/2014/08/24/4426?lang=en>; Плавучий острів / OBVA & Dertien12. Брюгге, Бельгія; Сайт <https://www.architecturaldigest.com/gallery/bruges-triennial-showcases-modern-design-within-historic-city>; Реконструкція набережної Парижа., 2013; Сайт <https://anastasis.me/archives/2014/08/24/4426?lang=en>; City Deck / StossLU, Вісконсін, США, 2012. Сайт <https://scenariojournal.com/strategy/city-deck/>

Рисунок 20 – Джерело світлин: Пішохідний міст Тюльпан в Амстердамі. Проект, 2013. Сайт <https://www.evolo.us/versatile-tulip-pedestrian-bridge-in-amsterdam/>; Пішохідний міст в Род-Айленд, 2020. Сайт <https://www.dezeen.com/2020/06/18/providence-river-pedestrian-bridge-inform-studio-buro-happold/>; Набережна Брісбена, 2013. Сайт <https://southernstainless.com.au/project/brisbane-riverwalk-rebuild/>

Рисунок 21 – Джерело світлин: Модульні павільйони на пляжі. США, 2013. Сайт <https://www.gizmodo.com.au/2013/05/modular-beach-pavilions-are-replacing-the-ones-hurricane-sandy-ruined/>; Сауна в промисловій гавані шведського міста Гетеборг. Сайт <https://www.dezeen.com/2015/11/11/raumlabor-industrial-sauna-göteborg-port-sweden/>

Рисунок 26 – Джерело світлин: Парклетки на вулицях Сан-Франциско. Сайт <http://green-city.su/%EF%BB%BFparklety-zaxvatyvayut-san-francisk>

Навчальне видання

ОСИЧЕНКО Галина Олексіївна

ДИЗАЙН МІСЬКИХ ПРОСТОРІВ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

(для студентів 1 курсу спеціальності

191 – Архітектура та містобудування

*освітня програма підготовки магістрів «Дизайн архітектурного
середовища»)*

Відповідальний за випуск *О. А. Попова*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Г. О. Осиченко*

План 2018, поз. 51Л

Підп. до друку 25.01.2021. Формат 60 × 84/16.

Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 4,9.

Тираж 50 пр. Зам. № .

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: rektorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.